TAAD Yıl 17 . Sayı 68 . Ekim 2026
ISSN 1309-6826 - E-ISSN 3150-0919
Araştırma Makalesi/Research Article DOI: 10.54049/taad.2027542

ÇOCUĞA İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARDA UZLAŞMA TEMELLİ MODELLER VE TÜRK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRMELER

Settlement-Oriented Models in Child-Related Disputes and Evaluation Under Turkish Law

Zeynep ALBAYRAK AÇI*

Özet

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklar davada üçüncü kişi konumunda olan çocuğun yaşamını doğrudan etkilemesi nedeniyle diğer özel hukuk uyuşmazlıklarından ayrılmaktadır. Bu çalışmada velayet, çocuk ile ebeveynleri arasındaki kişisel ilişki ve çocuğun bakımına ilişkin uyuşmazlıkların uzlaşma temelli yöntemlerle çözümü ele alınmaktadır. Çalışmada karşılaştırmalı hukuk yöntemi esas alınarak İsviçre, Japonya ve Avustralya hukuklarında benimsenen farklı kurumsal mekanizmalar incelenmiştir. İnceleme uzman desteği, çocuğun görüşünün alınması, uzlaşmanın denetimi ile şiddet ve istismar risklerinin değerlendirilmesi gibi unsurlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Son bölümde karşılaştırmalı hukukta tespit edilen hususlar Türk hukuku bakımından değerlendirilmiş; mevcut hukukî durum, sistemin sınırları ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır. Bu çerçevede çocuğun üstün yararını merkeze alan ve koruyucu mekanizmalarla desteklenen uzlaşma temelli bir çözüm yapısının Türk hukukunda nasıl şekillendirilebileceğine ilişkin öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuğun Üstün Yararı, Çocuk Hukuku, Uzlaşma, Arabuluculuk

Abstract

Child-related disputes differ from other private law disputes because they directly affect the life of the child, who is positioned as a third party in the proceedings. This study examines the settlement-oriented resolution of disputes concerning custody, parent-child contact, and the care of the child. Adopting a comparative law methodology, the study analyses different institutional mechanisms developed in Swiss, Japanese, and Australian law. The analysis focuses on elements such as expert support, the ascertainment of the child's views, supervision of settlements, and the assessment of risks of violence and abuse. In the final part, the findings identified through the comparative analysis are evaluated from the perspective of Turkish law, with particular regard to the existing legal framework, the limitations of the current system, and problems arising in practice. Within this framework, the study puts forward proposals on how a settlement-oriented dispute resolution structure centred on the best interests of the child and supported by the necessary protective safeguards could be shaped in Turkish law.

Keywords: Best interests of the child, child law, settlement, mediation

- *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*
- *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 28.8.2026*
- *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 23.10.2026*

* Dr. Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara/Türkiye, e-posta: zeynep.albayrak@hbv.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-3809-1916.

GİRİŞ

Çocuğa ilişkin uyuşmazlık kavramı çocuğun merkezde bulunduğu ve çözümünün çocuğun yaşam koşulları, bakımı, korunması veya ebeveynleriyle ilişkileri üzerinde sonuç doğurduğu uyuşmazlıkları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu kapsamda özellikle velayet, çocuk ile ebeveynleri arasındaki kişisel ilişkinin kurulması ve yürütülmesi ile çocuğun bakımına ilişkin meseleler ele alınmaktadır. Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkları diğer özel hukuk uyuşmazlıklarından ayıran temel özellik çözümün bir hak öznesi olan çocuğu doğrudan etkilemesidir.

Çalışma aile hukuku uyuşmazlıklarının bütününü değil, çocuğa ilişkin uyuşmazlıkları merkeze almaktadır[1]. Türk hukukunda aile uyuşmazlıklarında özel bir uzlaşma modeline duyulan ihtiyaç daha önce de dile getirilmiş olmakla birlikte aradan geçen zamana rağmen bu ihtiyacın güncelliğini koruduğu görülmektedir. Çalışmanın amacı söz konusu tartışmayı güncel karşılaştırmalı hukuk verileri ışığında yeniden ele almak ve meseleyi yalnızca çocuğa ilişkin uyuşmazlıklar bakımından değerlendirmektir.

Söz konusu çerçevede ilk kısımda çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların özellikleri üzerinde durulacak ve bu özelliklerin uzlaşma temelli çözüm yolları ile uyumu ele alınacaktır. İkinci kısımda karşılaştırmalı olarak çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşma temelli modellere sahip hukuk sistemleri incelenecektir. Karşılaştırmalı hukuk incelemesinde amaç belirli bir yabancı hukuk sisteminin bütünüyle Türk hukukuna aktarılması veya tek bir modelin örnek alınması değildir. Bunun yerine farklı sistemlerde geliştirilen araçların, güvencelerin ve uzlaşmayı destekleyen mekanizmaların tespit edilmesi ve bunların Türk hukuku bakımından işlevsel olup olmadığının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Karşılaştırmalı hukuk incelemesinde bütün hukuk sistemlerinin kapsamlı biçimde ele alınması amaçlanmamaktadır. Bu çerçevede İsviçre, Japonya ve Avustralya hukukları, çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşmayı destekleyen farklı kurumsal mekanizmaları göstermeleri nedeniyle ayrıntılı olarak incelenmiştir. Alman hukukundaki konuya ilişkin düzenlemelere ise ayrı bir ülke incelemesi yerine, çalışmanın ilgili bölümlerinde tamamlayıcı karşılaştırmalı hukuk verisi olarak yer verilmiştir. Üçüncü kısımda Türk hukuku bakımından öncelikle mevcut hukukî durum ortaya konulacak, mevcut sistemin sınırları ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar ele alınacaktır. Son olarak karşılaştırmalı hukuk incelemesinden elde edilen verilerden yararlanılarak, çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşma temelli yöntemlerin Türk hukukunda nasıl yapılandırılabileceğine ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

[1] Aile hukukunun kapsamı boşanma ile boşanmanın kişisel ve malî sonuçlarını da içermekle birlikte, bu çalışmanın kapsamı boşanmanın çocuklara ilişkin sonuçları ile boşanma davasından bağımsız olarak görülebilen çocuk hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarla sınırlandırılmıştır.

I. ÇOCUĞA İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN HUSUSLAR

A. Çocuğun Bir Hak Süjesi Olması ve Üstün Yararı

Çocuğa ilişkin aile hukuku uyuşmazlıkları usûl hukuku bakımından anne ve baba arasında cereyan eden iki taraflı uyuşmazlık niteliğindedir. Bununla birlikte, yargılama sonunda verilecek karardan doğrudan etkilenen kişi çocuktur. Bu yönüyle çocuğa ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların yalnızca kendi sübjektif hak ve menfaatlerini ileri sürdüğü klasik iki taraflı özel hukuk uyuşmazlıklarından ayrılmaktadır. Söz konusu farklılığın temelinde, çocuk hukukunun çocuğu hak ve menfaatlere sahip bir hak süjesi olarak kabul etmesi yatmaktadır[2].

Çocuğun hukuk düzenindeki konumu tarihsel süreç içerisinde önemli bir değişim geçirmiştir[3]. Ebeveyn otoritesinin merkezde olduğu geleneksel anlayış zamanla çocuk haklarının merkezde olduğu bir anlayışa evrilmiştir[4]. Söz konusu sürecin en önemli dönüm noktalarından biri, 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin kabulü olmuştur. Sözleşme ile birlikte çocuk, kendisine özgü hak ve menfaatleri olan bir hak süjesi olarak kabul edilmiştir[5].

Hak süjesi olmak ile bu hakları bizzat kullanabilecek olgunluğa sahip olmak birbirinden farklı kavramlardır[6]. Çocuk hakların sahibi olmakla birlikte, gelişim sürecinde bulunması nedeniyle bu hakları kullanma ve sonuçlarını değerlendirme

---

2 UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12 (2009): The Right of the Child to Be Heard, CRC/C/GC/12 (20 July 2009) para 18. (Genel Yorum No. 12, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12'nci maddesinde güvence altına alınan çocuğun görüşünün alınması hakkının kapsamını ve uygulanma biçimini açıklamak amacıyla kabul edilmiştir. Komite, Sözleşme'nin çocuğu hakların süjesi olarak kabul ettiğini belirtmektedir. Metin için bkz. https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf. Çocuğun, kendisini ilgilendiren uyuşmazlığın yalnız konusu değil, süreçte görüşüne yer verilmesi gereken bir hak süjesi olduğuna ilişkin bkz. Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (Genişletilmiş 2. Bası, Vedat Kitapçılık 2005), 68-69.

3 John Eekelaar, 'The Emergence of Children's Rights' (1986) 6(2) Oxford Journal of Legal Studies 161, 163.

4 Eekelaar (n 3) 163 vd.

5 Bu hususa ilişkin bkz. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 5, 12-16. (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararı ile kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme'yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin 9 Aralık 1994 tarih ve 4058 sayılı Kanun, 11 Aralık 1994 tarih ve 22138 sayılı Resmî Gazete'de; Sözleşme'nin onaylanmasına ilişkin 23 Aralık 1994 tarih ve 94/6423 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Sözleşme'nin Türkçe metni ise 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgesi 4 Nisan 1995 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Sözleşme Türkiye bakımından 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme metni için bkz. https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child). Ayrıca bkz. UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12 (n 2) para 18.

6 S. Hülya İmamoğlu, 'Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması' (2005) 54(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 183, 191.

bakımından hukukî sınırlamalara tâbi olabilir[7]. Dolayısıyla çocuk hukukunda hak sahipliği ile karar verme kapasitesi arasında bir ayrım yapılmaktadır[8]. Bu yaklaşımın sonucu olarak ebeveynlere tanınan velayet yetkisi de çocuğun hak ve menfaatlerini korumaya yönelik bir sorumluluk olarak anlaşılmaktadır[9]. Çocuk hukukunda velayet, çocuğun bağımsız kişiliğinin gelişimini desteklemeyi ve haklarını korumayı amaçlayan bir ödev niteliği taşımaktadır[10].

Çocuğun hakları çocuk hukukunun temelini oluşturan "çocuğun üstün yararı" ilkesi çerçevesinde korunmaktadır. Çocuk hakları hukukunun merkezinde yer alan bu ilke çocuğa ilişkin tüm hususlarda gözetilmesi gereken temel ölçütlerden biridir[11]. Nitekim Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3'üncü maddesi uyarınca kurumlar, mahkemeler, idarî makamlar ve yasama organları tarafından çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun üstün yararı birincil değerlendirme ölçütü olarak dikkate alınmalıdır[12]. Böylece Sözleşme çocuk hakkında karar veren tüm kişi ve makamlara, alınacak kararın çocuk üzerindeki etkisini öncelikle değerlendirme ve çocuğun hak ile menfaatlerini karar sürecinin merkezine yerleştirme yükümlülüğü yüklemektedir[13].

Çocuk Hakları Komitesi'nin 14 Numaralı Genel Yorumu'nda üstün yarar ilkesinin üç yönlü bir işleve sahip olduğu belirtilmektedir[14]. İlk olarak çocuğun

---

7 Kıta Avrupası hukuk geleneğinde kişilerin hukukî statüsü, hak ehliyeti ile işlem yapabilme ehliyeti arasında yapılan kavramsal ayrım üzerine kuruludur. (Bu yönde bkz. Türk Medenî Kanunu m. 8-10; İsviçre Medenî Kanunu (Schweizerisches Zivilgesetzbuch – ZGB) m. 11-13; Alman Medenî Kanunu (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) § 1 ve §104 vd.).

8 Kathryn Hollingsworth, 'Theorising Children's Rights in Youth Justice: The Significance of Autonomy and Foundational Rights' (2013) 76(6) The Modern Law Review 1046, 1057-1058.

9 David Archard, "Children and Consent: Best Interests, Parents, and a Child's Views," in *Consenting Children: Autonomy, Responsibility*, Well-Being, ed. Lisa Forsberg, Isra Black, and Anthony Skelton (Liverpool: Liverpool University Press, 2025), 105, 110-111.

10 Archard (n 9) 111.

11 UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12 (n 2) para 2; UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No 14 (2013) on the Right of the Child to Have His or Her Best Interests Taken as a Primary Consideration, CRC/C/GC/14 (29 May 2013), para 1, 17-24. (Genel Yorum No. 14, Çocuk Hakları Komitesi tarafından Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3'üncü maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen çocuğun üstün yararı ilkesinin kapsamını ve uygulanma biçimini açıklamak amacıyla kabul edilmiştir. Metin için bkz. https://digitallibrary.un.org/record/778523?v=pdf.)

12 BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 14 Nolu Genel Yorumu çocuğun üstün yararı ilkesinin iki temel niteliğini açıkça ortaya koymaktadır: (i) Metinde geçen "shall be" ifadesi uyarınca çocuğun üstün yararının değerlendirilmesi idari makamlar ve mahkemeler açısından bağlayıcı bir hukukî yükümlülüktür. (ii) "Primary consideration" vurgusu gereği, çatışan menfaatlerin dengelenmesinde çocuğun yararına yüksek öncelik ve ağırlık verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu hususa ilişkin bkz. UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 14 (n 11) para 36-39.

13 Jason M Pobjoy, 'The Best Interests of the Child Principle as an Independent Source of International Protection' (2015) 64(2) The International and Comparative Law Quarterly 327, 330.

14 Yorumdaki anılan işlevlere ilişkin bkz. UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 14 (n 11) para 6.

kendisiyle ilgili bütün kararlarda üstün yararının öncelikli olarak değerlendirilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. İkinci olarak üstün yarar ilkesi, bir hukuk kuralının çocuğun yararını en iyi gerçekleştiren şekilde yorumlanmasını gerektirmektedir. Son olarak ilke çocuk hakkında verilen kararların çocuğun üstün yararı bakımından gerekçelendirilmesini zorunlu kılan usulî bir güvence niteliğindedir.

Çocuğun üstün yararı içeriği önceden kesin olarak belirlenmiş tek tip bir ölçüt olmayıp, somut olayın özellikleri dikkate alınarak belirlenen dinamik bir kavramdır[15]. Bu nedenle üstün yararın belirlenmesinde çocuğun gelişimsel ihtiyaçları, yaş ve olgunluk düzeyi, aile çevresi, eğitim hayatı, psikolojik güvenliği ve gelecekteki gelişimi birlikte değerlendirilmelidir[16].

Çocuğun bir hak süjesi olarak kabul edilmesinin en önemli sonuçlarından biri, kendisini ilgilendiren karar alma süreçlerine katılma hakkına sahip olmasıdır[17]. Bu hakkın uluslararası hukukta temel dayanağını Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12'nci maddesi oluşturmaktadır. Anılan hüküm uyarınca görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı vardır. Katılım hakkının etkili biçimde hayata geçirilebilmesi, görüşlerinin karar alma sürecinde gerçek anlamda dikkate alınmasını da gerektirir[18]. Dolayısıyla katılım hakkı, şeklî bir dinlenilme hakkından ibaret olmayıp, çocuğun görüşlerinin karar alma sürecine gerçekten yansıtılmasını amaçlayan usulî bir güvencedir[19]. Bununla birlikte katılım hakkı

---

15 Bu yönde bkz. UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 14 (n 11) para 32.

16 UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No 14 (n 11) para 53-54, 58-71, 77-84. Joan B Kelly, 'The Best Interests of the Child: A Concept in Search of Meaning' (1997) 35(4) Family and Conciliation Courts Review 377, 381; Eekelaar (n 3) 170; İmamoğlu (n 6) 192.

17 Katılma hakkının tanımı ve unsurları için ayrıca bkz. İdil Tuncer Kazancı, 'Hukukî Dinlenilme Hakkı ve Çocuğun Katılma Hakkı Bağlamında Yargılamada Çocuğun Dinlenilmesi' (2023) 9(1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 57, 61 vd.; Zeynep Bahadır, 'BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medenî Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı' (2023) 70 Adalet Dergisi 213, 216. Nur Bolayır ve Ekin Şentürk, 'Aile Hukukuna İlişkin Yargılamalarda Çocuğun Katılım Hakkı' (2026) 232 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31, 33-34. Çocuğun yararının tespit edilmesinde onun görüşlerinin önemli olduğuna ilişkin bkz. Tolga Akkaya, 'Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hakimin Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı' (2014) 4 Ankara Barosu Dergisi 23, 44, dn. 62.

18 Doktrinde geliştirilen bir modele göre bu hakkın gerçekleşebilmesi için çocuğa görüşlerini özgürce açıklayabileceği uygun bir ortamın sağlanması, görüşlerini ifade edebilmesine imkân verilmesi, bu görüşleri değerlendirecek yetkili kişiler tarafından dinlenmesi ve nihayet bu görüşlerin karar üzerinde gerçek bir etkiye sahip olması gerekir. Bu hususa ilişkin bkz. Laura Lundy, '"Voice" Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child' (2007) 33(6) British Educational Research Journal 927, 933 vd.

19 Katılma hakkının, hukukî dinlenilme hakkının bilgilendirilme ve dikkate alınma unsurları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bkz. Serozan (n 2) 70; Tuncer Kazancı (n 17) 58-61.

çocuğa uyuşmazlığın sonucunu belirleme yetkisi tanımamaktadır[20]. Çocuğun görüşü karar verici bakımından dikkate alınması gereken bir unsurdur[21].

Çocuğun bir hak süjesi olarak kabul edilmesi üstün yarar ilkesinin çocuk hakkında alınan bütün kararların temel ölçütü hâline gelmesini ve çocuğun kendisini ilgilendiren süreçlere katılımının sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu yaklaşım, çocuğa ilişkin birincil sorumluluk kural olarak ebeveynlere ait olsa da[22] bu yetkinin mutlak nitelik taşımadığını göstermektedir[23]. Dolayısıyla ebeveynlerin çocuk hakkında vardıkları her anlaşma hukuk düzenince geçerli kabul edilmez. Ulaşılan çözümün çocuğun üstün yararına uygun olup olmadığının ayrıca denetlenmesi gerekmektedir. Anılan durum çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların kamu düzeni boyutunu ve taraf iradesinin sınırlarını gündeme getirmektedir.

B. Çocuğa İlişkin Uyuşmazlıkların Kamusal Niteliği ve Taraf İradesinin Sınırları

Çocuğa ilişkin aile hukuku uyuşmazlıklarını klasik özel hukuk ilişkilerinden ayıran bir özellik bu uyuşmazlıkların kamu düzenine ilişkin olmasıdır[24]. Velayet çocukla kişisel ilişki kurulması, bakım ve eğitim gibi konularda verilecek kararlar taraf sıfatına sahip olmamakla birlikte sürecin sonuçlarından doğrudan etkilenen çocuğun temel haklarını, gelişimini ve geleceğini belirlemektedir. Bu noktada devletin çocukların korunmasına yönelik yükümlülüğü devreye girmektedir.

Devletin çocukların korunmasına yönelik yükümlülüğü, anayasal ve uluslararası hukuktan kaynaklanan pozitif düzenlemelere dayanmaktadır. Anayasa'nın 41'inci maddesi devlete çocukların korunması için gerekli tedbirleri alma görevi yüklerken, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3'üncü, 4'üncü, 18'inci ve 19'uncu maddeleri de çocuğun üstün yararını güvence altına alacak hukukî ve kurumsal mekanizmaların oluşturulmasını taraf devletlerin sorumluluğu olarak düzenlemektedir.

---

20 Bahadır (n 17) 217-218. Ayrıca çocukların hukuk sistemi içerisinde yetişkinlerle aynı anlamda tam özerk hak sahipleri olarak değerlendirilmediğine ilişkin bkz. Hollingsworth (n 8) 1046.

21 Çocuğun görüşünün dikkate alınmasının nedeni yalnızca daha isabetli bir karar verilmesi değildir. Çocuğun görüşü, onun bir hak süjesi ve kişilik sahibi bir birey olarak tanınmasının bir gereğidir. Bu yönde bkz. Archard (n 9) 116.

22 Anılan sonuca ulaşılan normlara ilişkin bkz. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 5, 18/1; UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12 (n 2) para 84-85. Bununla birlikte çocuğun ana babaya verilmiş bir obje olmadığı ve bu sebeple her durumda kişiliğinin dikkate alınması gerektiğine ilişkin bkz. İmamoğlu (n 6) 193.

23 İmamoğlu (n 6) 192-193. Çocuğun özerklik menfaatinin mutlak olmadığı, menfaati sebebiyle sınırlandırılabileceğini ancak menfaatleri tehlikeye düşürmediği ölçüde çocuğun özerkliğine mümkün olan en geniş ölçüde riayet edilmesi gerektiğine ilişkin bkz. Eekelaar (n 3) 171 vd.

24 Serozan (n 2) 158-159; Mustafa Dural, Tufan Öğüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III: Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi 2013) 4; Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (5. Bası, Turhan Kitabevi 2004), 16-17.

Çocuğun bir hak süjesi olarak kabul edilmesi ve onun üstün yararının tüm işlemlerde temel değerlendirme ölçütü hâline gelmesi, uyuşmazlığın çözümünde taraf iradesinin mutlak kabul edilmesini engellemektedir[25]. Bunun doğal sonucu olarak çocuğun haklarının korunması yalnızca ebeveynlerin takdirine bırakılmamalıdır[26]. Devlet çocuğun üstün yararını güvence altına alacak hukukî ve kurumsal mekanizmaları oluşturmakla yükümlüdür.

Gelinen bu noktada velayet hakkı başta olmak üzere maddî hukukun ebeveynlere tanıdığı hak ve yetkilerin niteliği üzerinde durmak gerekmektedir. Zira velayetin hukukî niteliği, çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda taraf iradesinin sınırlarının belirlenmesi bakımından da önem taşımaktadır[27]. Çocuk hukuku anlayışında velayet ana ve babaya çocuk üzerinde sınırsız bir hâkimiyet sağlayan mutlak bir hak niteliğinde değildir[28]. Velayet çocuğun korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve gelişiminin sağlanması amacıyla tanınmış, hak ve yükümlülüklerden oluşan bir kurum olarak kabul edilmektedir[29]. Bu nedenle velayetten doğan yetkiler serbestçe devredilebilen veya bunlardan feragat edilebilen yetkiler mahiyetinde değildir[30].

Velayetten doğan yetkilerin kullanılması ebeveynin serbest tercihine bırakılmış olmayıp, çocuğun üstün yararı bu yetkilerin kullanımının sınırını oluşturmaktadır[31]. Söz konusu çerçevede velayet başta olmak üzere ebeveynlerin çocuğa ilişkin hak ve yükümlülükleri çocuğun üstün yararı ile sınırlandırılmıştır. Bu sınır hem anılan hak ve yükümlülüklerin kullanımında hem de devrinde dikkate alınmalıdır. Kanaatimizce ebeveyn olmanın getirdiği hak ve yükümlülükler kanunun izin verdiği ölçüde ve çocuğun üstün yararına uygun olduğu sürece, taraflarca paylaşılabilir ve bu hususta anlaşmaya varılabilir. Taraflar arasında bu yönde varılan anlaşmaların

---

25 Ebeveynlik hak ve yetkisinin sınırının çocuğun üstün yararı olduğuna ilişkin bkz. Gaye Tuğ Levent, *Türk Medeni Hukukunda Çocuğun Katılım Hakkı* (Yetkin Yayınları 2023), 57-58.

26 Akkaya (n 17) 29; Duygu Dağlıoğlu, 'Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk' (2020) 2(2) ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 551, 570.

27 Velayetin kamu düzenine ilişkin olduğuna dair bir karar için bkz. 2. YHD, E. 2011/20559, K. 2012/15187, 06.06.2012 (LegalBank, 25.08.2026). Velayetin kamu düzenine ilişkin olması nedeniyle re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu yönünde ayrıca bkz. Murat Atalı/Efe Dırenisa, *Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku,* C IV (16. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2025) 3765 vd. Velayetin değiştirilmesi hususunda ayrıca re'sen harekete geçme ilkesinin de uygulandığına ilişkin bkz. Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medenî Usul Hukuku* (Güncellenmiş 11. Baskı, Yetkin Yayınları 2025) 162

28 Serozan (n 2) 253.

29 Velayet hakkı, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilme yönünden mutlak hak niteliği taşırken, çocuk üzerindeki yetkiler bakımından mutlak haklardan ayrılır. Bu yönde bkz. Serozan (n 2) 253; Derya Yakupoğlu, 'Velayetin Sınırı Olarak Çocuğun Katılım Hakkı', E Erdoğan, B Vural Çelenk ve Ö Özyüksel (ed), *Türk Hukukunda Çocuk* (Yetkin Yayınları 2022) 253, 262.

30 Yakupoğlu (n 29) 262.

31 Gülçin Elçin Grassinger, 'Çocuğun Menfaati Gereği Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar', İ Engin (ed), *Prof Dr Rona Serozan'a Armağan*, Cilt I (On İki Levha Yayıncılık 2010) 823, 829-832.

ve uygulamaların çocuğun üstün yararına uygun olup olmadığı devlet tarafından denetlenmelidir.

Nitekim uluslararası çocuk hakları belgelerinde ebeveynlere çocuğa ilişkin karar verme sorumluluğu tanınmıştır[32]. Devlet ise bu yapıyı destekleyen ve gerektiğinde denetleyen bir konumda bulunmaktadır[33]. Devletin görevi ebeveyn sorumluluğunun çocuğun üstün yararına uygun şekilde yerine getirilmesini güvence altına almaktır[34]. Bu sebeple devletin müdahalesi ancak ebeveyn sorumluluğunun çocuğun haklarını korumakta yetersiz kaldığı veya bu hakları ihlâl ettiği durumlarda devreye giren denetleyici bir fonksiyon taşımaktadır[35].

Çocuklara ilişkin uyuşmazlıklarda kamu düzeni etkisi, tarafların iradesini tamamen ortadan kaldıran bir ilke değildir. Nitekim ebeveynler velayet kapsamında çocuğun bakım ve eğitimi, temsili ve mallarının yönetimi konusunda geniş yetkilere sahip olmakla birlikte bu yetkilerin kullanımı çocuğun üstün yararı ile sınırlıdır. Devletin koruma yükümlülüğü taraf iradesinin çocuğun üstün yararı doğrultusunda kullanılmasını sağlayan bir çerçeve olarak ortaya çıkmaktadır.

Son olarak değinilmesi gereken husus, devletin koruma yükümlülüğü ile uyuşmazlığı sona erdirme görevinin birbirinden ayrılmasıdır[36]. Devlet uyuşmazlığı sona erdirme görevini alternatif yöntemleri destekleyerek yerine getirebilir. Buna karşılık devletin çocuğu koruma yükümlülüğü her durumda devam etmektedir. Dolayısıyla çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların kamusal nitelik taşıması, tarafların uyuşmazlığı dostane yollarla çözmelerini doğrudan engelleyen bir sonuç doğurmamaktadır. Kamu düzenine ilişkin olmanın gerektirdiği husus ulaşılan uzlaşmanın çocuğun üstün yararına uygun olup olmadığını denetleyecek güvencelerin oluşturulmasıdır. Bu sebeple çocuk uyuşmazlıklarında önem arz eden nokta varılan uzlaşmanın hangi ölçütler ve denetim mekanizmaları çerçevesinde hukukî sonuç doğuracağının belirlenmesidir.

---

32 Anılan sonuca ulaşılan düzenlemelere ilişkin bkz. ÇHS m. 5, 18/1; UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12 (n 2) para 84-85.

33 Devletin çocuğun yararını gözetme yükümlülüğü, ebeveynlere ait yükümlülüklerin yerine geçen değil, onları tamamlayan bir nitelik taşır. Bu hususa ilişkin bkz. İmamoğlu (n 6) 194-195.

34 Bu hususa ilişkin bkz. ÇHS m. 3/2, 18/2 ve 19/1. Çocuğun üstün yararının katılım hakkının hem dayanağı hem de sınırı olduğuna ilişkin bkz. Bahadır (n 17) 223-224.

35 İmamoğlu (n 6) 195. Çocuğun üstün yararına riayet edilmesi yalnız ebeveynlerin sorumluluğuna bırakılmamıştır. Çocuğun menfaatinin tehlikeye düşmesi hâlinde devletin müdahalesine imkân veren koruyucu mekanizmalar da öngörülmüştür. Bu hususa ilişkin bkz. Vildan Peksöz, 'Çocuk Koruma Tedbirlerinin Medenî Usûl Hukuku Bakımından İncelenmesi', E Erdoğan, B Vural Çelenk ve Ö Özyüksel (ed), *Türk Hukukunda Çocuk* (Yetkin Yayınları 2022) 633, 633-635.

36 John Seymour, 'Parens Patriae and Wardship Powers: Their Nature and Origins' (1994) 14 Oxford Journal of Legal Studies 159, 161.

C. Çocuk ile Ebeveyn Arasındaki İlişkinin Niteliği

Boşanma, eşler arasındaki evlilik ilişkisini sona erdirmekle birlikte çocuk ile ebeveynleri arasındaki hukukî ilişkiyi ve bu ilişkiden doğan sorumlulukları ortadan kaldırmaz[37]. Evlilik ilişkisinden farklı olarak ebeveynlik boşanmayla tamamlanan veya tasfiye edilen bir hukukî ilişki değildir. Çocuğun anne ve babasıyla olan kişisel ve hukukî bağı, boşanma sonrasında da devam eder. Ana ve babanın çocukla kişisel ilişki kurması taraflara tanınmış bir haktır[38]. Bu nedenle çocuğa ilişkin uyuşmazlıklar gelecekte de sürdürülmesi gereken bir aile ilişkisinin düzenlenmesini konu edinmektedir. Anılan sürekliliğin hukukî dayanaklarından birini Çocuk Haklarına Dair Sözleşme oluşturmaktadır. Sözleşme'nin 18'inci maddesi, çocuğun yetiştirilmesi ve gelişiminin sağlanması bakımından anne ve babanın ortak sorumluluğunu kabul etmektedir. Sözleşme'nin 9'uncu maddesi ise çocuğun üstün yararına aykırı olmadıkça ayrı yaşadığı ebeveyniyle düzenli kişisel ilişki ve doğrudan temas kurma hakkını güvence altına almaktadır.

Ebeveynlik ilişkisinin devamı, çocuğun yaşamını etkileyen konularda ebeveynler arasında belirli ölçüde bilgi paylaşımı ve koordinasyon kurulmasını gerekli kılar. Çocuğun eğitimi, sağlığı, kişisel ilişki düzeni ve yaşamındaki önemli değişiklikler, boşanma sonrasında da ebeveynler arasındaki iletişimin önemini koruduğu alanlardandır[39]. Bu durum, bütün kararların mutlaka birlikte alınacağı anlamına gelmez. Ancak çocuğun yaşamında istikrar ve öngörülebilirliğin korunması, ebeveynler arasında uygun bir iletişim ve koordinasyonun sürdürülmesini gerektirir[40].

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda hüküm çoğu kez ebeveynler arasındaki geçmiş bir ihtilafı sona erdirmenin yanında onların gelecekte çocukla ilgili ilişkilerini nasıl sürdüreceklerini de belirler[41]. Bununla birlikte söz konusu uyuşmazlıklarda yalnızca tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi değil, ebeveynler arasında gelecekte sürdürülebilecek bir iletişim ve iş birliği zemininin korunması da önem taşır[42]. Dolayısıyla bu uyuşmazlıklarda çözümün başarısı, oluşturulan düzenin sürdürülebilir olmasıyla da bağlantılıdır.

---

37 İlknur Serdar, 'Kişisel İlişki Kurma Hakkı' (2007) 9 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı 739, 739-740.

38 Sanem Aksoy Dursun, 'Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar', Aslı Makaracı Başak, Seda Öktem Çevik ve Gülen Sinem Tek (ed), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* (1. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 183, 184.

39 Tuba Birinci Uzun, 'Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli' (2016) 6(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 135, 149-150.

40 Akkaya (n 17) 28; Birinci Uzun (n 39) 149-150.

41 Süha Tanrıver, 'Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış', *Makalelerim (2006)* (1. Bası, Asil Yayıncılık 2007) 59, 77-78. Evliliğin sona ermesinin ebeveynlerin çocuk üzerindeki sorumluluğunu sona erdirmediğine ilişkin bkz. Birinci Uzun (n 39) 153.

42 Ebru Ceylan, "Türk Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk" (2018) 16(190) Legal Hukuk Dergisi 4561, 4569.

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların bir diğer özelliği zaman unsurunun taşıdığı önemdir. Yetişkinler bakımından az sayılabilecek bir süre, gelişimi hızla devam eden bir çocuk açısından oldukça uzun olabilir. Özellikle erken çocukluk döneminde süregelen belirsizlik çocuğun yaşam düzenini ve ebeveynleriyle kurduğu ilişkileri doğrudan etkileyebilir[43]. Yargılamanın uzaması ebeveynler arasındaki çatışmanın derinleşmesine ve çocuğun uzun süre istikrarsız bir ortamda kalmasına neden olabilir.

Çekişmeli yargılamanın temel işlevi taraflar arasındaki hukukî uyuşmazlığı bağlayıcı bir kararla sonuçlandırmaktır. Bununla birlikte çekişmeli yargılama tarafların birbirlerinin eksikliklerini ortaya koymaya yönelmelerine ve uyuşmazlığı bir kazanan-kaybeden mücadelesi olarak algılamalarına neden olabilir[44]. Böyle bir süreçte çocuğun ihtiyaçları geri planda kalabilir ve ebeveynler arasındaki husumet daha da derinleşebilir. Anılan duruma ek olarak çatışmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkisi, özellikle çocuğun çatışmanın içine çekildiği ve diğer ebeveyni değersizleştiren davranışlara maruz bırakıldığı durumlarda artmaktadır[45]. Bu tespit uyuşmazlığın bir hükümle sona ermesinin ebeveynlik ilişkisinin sürdürülmesini her zaman sağlayamayacağını gösterir[46].

İlişkinin sürekliliği ve zaman unsurunun çocuk bakımından taşıdığı önem değerlendirildiğinde, çekişmeli yargılamanın her zaman çocuğun üstün yararına hizmet etmeyeceği açıktır[47]. Oysaki çocuğun üstün yararı, çocukla ebeveyn arasındaki ilişkinin kurulmasında, sürdürülmesinde ve gerektiğinde sınırlandırılmasında riayet edilmesi gereken bir ilkedir[48]. Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşma temelli çözüm, kazanan ve kaybeden yaratan çekişmeli bir süreç yerine mevcut ebeveyn-çocuk ilişkilerinin daha az zarar görmesine ve gelecekteki ilişkilerin korunmasına katkı sağlayabilir[49]. Gelinen aşama, ebeveynler arasındaki çatışmayı azaltmayı, gelecekteki ilişkiyi sürdürülebilir hâle getirmeyi ve çocuğun her iki ebeveyniyle olan bağını korumayı amaçlayan uzlaşma odaklı uyuşmazlık çözüm modellerinin

---

43 Çocuğun anne ve babasıyla düzenli ve sürekli ilişki kurması, duygusal gelişimi ve kimliğinin oluşumu bakımından önem taşımaktadır. Buna ilişkin bkz. Akkaya (n 17) 27; Gülen Sinem Tek ve Seda Gökçe Turan, 'Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu ve Hukuki Değerlendirmesi', Aslı Makaracı Başak, Seda Öktem Çevik ve Gülen Sinem Tek (ed), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* (1. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 221, 222-224.

44 Akkaya (n 17) 31.

45 Joan B Kelly ve Robert E Emery, 'Children's Adjustment Following Divorce: Risk and Resilience Perspectives' (2003) 52 Family Relations 352, 353.

46 Akkaya (n 17) 31.

47 Çekişmeli sürecin ebeveynler arasındaki çatışmayı artırabilmesi ve çocuk üzerindeki olumsuz etkileri bakımından bkz. Akkaya (n 17) 31; Kelly ve Emery (n 45) 353.

48 Aksoy Dursun (n 38) 191-193.

49 Müzakere edilmiş çözümün çocuk bakımından çekişmeli yargılamaya göre sağlayabileceği avantajlara ilişkin bkz. Robert H Mnookin, 'Child-Custody Adjudication: Judicial Functions in the Face of Indeterminacy' (1975) 39 Law and Contemporary Problems 226, 288.

incelenmesini gerekli kılmaktadır[50]. Bu nedenle birçok hukuk sisteminde çocuğun üstün yararını esas alan alternatif çözüm yöntemleri geliştirilmektedir. Bir alt başlıkta söz konusu modeller, Türk hukuku bakımından yapılacak değerlendirmelere temel oluşturmak üzere karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

II. UZLAŞMA TEMELLİ ÇÖZÜM MODELLERİNİN İNCELENMESİ

A. İsviçre Hukukunda Uzlaşma Temelli Çözüm Modeli

1. Genel Olarak Uzlaştırma Kurumu ve Aile Uyuşmazlıklarının Durumu

İsviçre Medenî Usûl Kanunu, uyuşmazlıkların doğrudan yargısal sürece taşınmasından önce uzlaştırıcı yöntemlerle çözümlenmesini esas alan bir yaklaşımı benimsemiştir[51] (ZPO m.197 vd). Bu çerçevede sistem "önce uzlaştırma, sonra yargılama"[52] anlayışı üzerine kurulmuştur[53]. Dolayısıyla kural olarak davanın açılabilmesi için öncelikle uzlaştırma aşamasının tamamlanması gerekmektedir[54]. İsviçre hukukunda uzlaştırma kurumunun tercih edilmesinin temelinde, uyuşmazlıkların önemli bir kısmının mahkeme aşamasına geçmeden çözümlenebilmesi düşüncesi yer almaktadır[55]. Zira uzlaştırma yoluyla varılan çözümlerin, mahkeme kararlarına kıyasla daha kalıcı ve sürdürülebilir sonuçlar doğurduğu kabul edilmektedir[56].

Her ne kadar zorunlu uzlaştırma sistemi İsviçre hukukunda genel kural olarak benimsenmiş olsa da bazı uyuşmazlıklar bakımından istisnalar öngörülmüştür. Özellikle boşanma davaları, kişisel duruma ilişkin uyuşmazlıklar ve özel usûle

---

50 Aile uyuşmazlıklarında dostane çözüm yollarından yararlanılmasının faydalarına ilişkin bkz. Akkaya (n 17) 27-28; Ceylan (n 42) 4569; Mnookin (n 49) 288.

51 Urs Egli ve Oliver Mrose, Alexander Brunner, Ivo Schwander ve Moritz Vischer (ed), *Schweizerische Zivilprozessordnung ZPO: Kommentar* (3. Bası, Dike Verlag 2025), 1765-1766; James Thomas Peter, Regina E Aebi-Müller ve Christoph Müller (ed), *Schweizerische Zivilprozessordnung (Art. 1–352 ZPO sowie Art. 400–408 ZPO)* (2. Bası, Stämpfli 2026), 2334.

52 Christine Möhler, Myriam A Gehri, Ingrid Jent-Sørensen ve Martin Sarbach (ed), *ZPO Kommentar: Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung* (3. Bası, Orell Füssli 2023), 563; Peter (n 51) 2334; Jörg Honegger, Thomas Sutter-Somm, Cordula Lötscher, Christoph Leuenberger ve Benedikt Seiler (ed), *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO): Art. 1–218 ZPO* (4. Bası, Schulthess 2025) 1823.

53 Möhler (n 52) 563. ZPO m. 197, ZPO m. 198 anlamında bir istisna bulunmadığı veya taraflar ZPO m. 199 uyarınca uzlaştırmadan feragat etmedikleri sürece, mahkemeye başvurulmadan önce zorunlu olarak bir uzlaştırma sürecinin yürütülmesini öngörmektedir. Bu yönde bkz. Egli ve Mrose (n 51) 1766. İsviçre hukukunda zorunlu uzlaştırma kurumunun genel yapısı ve özellikleri hakkında ayrıca bkz. Efe Dırenisa, 'İsviçre Medenî Usûl Hukukundaki Zorunlu Uzlaştırma Kurumuna Genel Bir Bakış' (2021) 3(2) Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 51, 56 vd.

54 Uzlaştırma süreci dava şartı olarak kabul edilse de esasında uzlaştırmanın değil, uzlaştırma neticesinde alınan dava açma izninin dava şartı olduğuna ilişkin bkz. Egli ve Mrose (n 51) 1766.

55 Möhler (n 52) 564. Uzlaştırma ile uyuşmazlıkların çözüme kavuşma oranının yüzde elli civarında olduğuna ilişkin bkz. Egli ve Mrose (n 51) 1765.

56 Uzlaştırmanın amacının mahkeme sürecinden kaçınmak ve taraflar arasında dostane bir uyuşmazlık çözümünün olması gerektiğine ilişkin bkz. Möhler (n 52) 563; Honegger (n 52) 1823.

tâbi bazı işler zorunlu uzlaştırma kapsamı dışında bırakılmıştır[57]. Ayrıca belirli miktarın üzerindeki uyuşmazlıklarda tarafların anlaşarak uzlaştırma sürecinden feragat edebilmeleri mümkündür[58]. Nitekim 1 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle ZPO m. 198 lit. b bis yeniden düzenlenmiş; ergin olmayan ve ergin çocukların nafakasına ilişkin davalar ile diğer çocuk hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar genel uzlaştırma usûlünün dışında bırakılmıştır[59]. Netice itibarıyla aile uyuşmazlıklarının önemli bir kısmı uyuşmazlıkların yargısal denetim gerektiren nitelikleri gereğince genel uzlaştırma sisteminden muaf tutulmuştur.

İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nun 291'inci maddesinde çekişmeli boşanma davaları bakımından mahkeme tarafından yürütülen özel bir uzlaşma duruşması öngörülmüştür. Duruşma, boşanma davalarında uygulanmayan uzlaştırma usûlünün yerini almaktadır[60]. Bu müessese hem uzlaşma işlevini üstlenmekte hem de davanın sonraki seyrini belirlemektedir[61]. Bu nedenle uzlaşma duruşmasının boşanma yargılamasının temel ve zorunlu aşamalarından biri olduğu kabul edilmektedir[62].

2. İsviçre Hukukunda Çocuğa İlişkin Uyuşmazlıklarda Mahkeme ve Çocuk Koruma Makamı Bağlantılı Arabuluculuk

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların genel uzlaştırma prosedürünün dışında bırakılması, İsviçre hukukunda bu uyuşmazlıkların uzlaşma yoluyla çözülmesinin reddedildiği anlamına gelmemektedir. İsviçre hukukunda çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda

---

57 Möhler (n 52) 563.

58 Möhler (n 52) 563.

59 İsviçre hukukunda zorunlu uzlaştırmanın kapsamı ve istisnaları hakkında ayrıca bkz. İdil Tuncer Kazancı, 'Hukukumuzda Dava Şartı Arabuluculuğun Uygulama Alanının Genişlemesi: Arabulucunun Rolü ve Zorunluluk Çerçevesinde İsviçre Hukuku ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2026) 30(2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 809, 831 vd.

60 Boşanma davalarındaki bu uzlaşma duruşmasının, uzlaştırma usûlünün yerini aldığına ilişkin bkz. Dominik Gasser, Brigitte Rickli ve Christian Josi, *Schweizerische Zivilprozessordnung: Kurzkommentar* (3. Bası, Dike Verlag 2025), s.347; Thomas Fleischer, Myriam A Gehri, Ingrid Jent-Sørensen ve Martin Sarbach (ed), *ZPO Kommentar: Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung* (3. Bası, Orell Füssli 2023), 844; Marga Burri, Thomas Sutter-Somm, Cordula Lötscher, Christoph Leuenberger ve Benedikt Seiler (ed), *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)* (4. Bası, Schulthess 2025), 2741. Bu yönde karar için bkz. BGE 138 III 366 E. 3.1.4. (Karar metni için bkz. https://www.swisslex.ch/de/, 05.06.2026).

61 Fleischer (n 60) 844; Annette Spycher, Regina E Aebi-Müller ve Christoph Müller (ed), *Schweizerische Zivilprozessordnung (Art. 1–352 ZPO sowie Art. 400–408 ZPO)* (2. Bası, Stämpfli 2026), 3264.

62 Gasser, Rickli ve Josi (n 60) 348; Fleischer (n 60) 844; Spycher (n 61) 3268. İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında, uzlaşma duruşması yapılmadan cevap dilekçesinin talep edilmemesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Karara göre uzlaşma duruşmasının amacı, yargılama süreci sertleşmeden önce taraflar arasında dostane bir çözüm yolu bulmaktır. Mahkemeye göre, tarafların dilekçeler teatisiyle karşılıklı iddialarını detaylandırmalarından evvel icra edilecek bir uzlaşma duruşması, uyuşmazlığı daha hızla çözecek ve boşanma davalarının niteliğine daha uygun düşecektir. Mahkemenin bu kararı, aynı zamanda, uzlaşma duruşmasının bir formalite olmadığını; bilakis çekişmeli boşanma davalarının yönünü çizen ve tarafları anlaşmaya teşvik eden bir kurum olduğunu göstermektedir. Karar için bkz. BGE 138 III 366 E. 3.2.2 (Karar metni için bkz. https://www.swisslex.ch/de/, 05.06.2026).

arabuluculuğa başvurunun hem mahkeme hem de çocuk koruma makamı sürecinde yapılmasına ilişkin hükümler mevcuttur. İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nun 297'nci maddesi uyarınca çocuğa ilişkin bir karar alınması gereken durumlarda, mahkeme gerekli görmesi hâlinde ebeveynleri bir arabuluculuğa yönlendirebilir[63]. Bu yönlendirme tarafların arabuluculuğa gitmesi noktasında bir zorunluluk teşkil etmemektedir; ancak doktrinde klasik arabuluculuktan farklı olarak güçlü bir tavsiye niteliği taşıdığı ifade edilmektedir[64]. Zorunlu nitelikte bir arabuluculuk veya benzeri müdahale ise ancak çocuk koruma tedbiri olarak İsviçre Medenî Kanunu'nun 307/3 hükmü kapsamında gündeme gelebilmektedir.

İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nun 296'ncı maddesi uyarınca mahkeme çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda vakıaları re'sen araştırmakta ve tarafların talepleriyle bağlı bulunmamaktadır. 297'nci madde ise mahkemenin ebeveynleri bir arabuluculuk denemesine yönlendirebilmesini öngörmektedir. Söz konusu sistematik, çocuğun korunmasına yönelik re'sen inceleme yükümlülüğünün arabuluculuğa başvurulmasına engel teşkil etmediğini göstermektedir[65]. Nitekim İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nun 218'inci maddesi uyarınca gerekli malî imkânlardan yoksun olan tarafların, mahkemenin arabuluculuğu tavsiye etmesi şartıyla çocuk hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda ücretsiz arabuluculuktan yararlanması mümkündür[66].

İsviçre Medenî Kanunu'nun 314'üncü maddesine göre çocuk koruma makamı gerekli hâllerde ebeveynleri arabuluculuğa yönlendirebilmektedir[67]. Makam, arabuluculuğu yalnızca tavsiye edebileceği gibi, ebeveynleri bir arabuluculuk denemesine de yönlendirebilir[68]. Buna karşılık çocuğun korunması bakımından gerekli şartların bulunması hâlinde, bağlayıcı bir talimatla ebeveynlerin arabuluculuğa katılması da emredilebilir (ZGB m. 307/3). Buna göre çocuğun yararının tehlikeye düşmesi hâlinde İsviçre Medenî Kanunu'nun 307'nci maddesi kapsamında koruyucu tedbirlere başvurulması mümkündür[69]. Federal Mahkeme, ebeveynler arasındaki

---

63 Fleischer (n 60) 851; Gasser, Rickli ve Josi (n 60) 352.

64 Burada kullanılan "auffordern" ifadesinin, genel arabuluculuk düzenlemesindeki "empfehlen" ifadesinde daha güçlü bir yönlendirmeyi ifade ettiği ve çocuğun üstün yararına yönelik özel bir vurgu taşıdığı yönündeki görüş için bkz. Thomas Sutter-Somm ve Benedikt Seiler, *Handkommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung: Art. 1–408 ZPO* (1. Bası, Schulthess 2021) 1228.

65 Sutter-Somm ve Seiler (n 64) 1228.

66 Fleischer (n 60) 851; Gasser, Rickli ve Josi (n 60) 352.

67 İsviçre hukukunda çocuk koruma makamı, çocuk koruma alanındaki görevleri yerine getiren ve kantonlar tarafından örgütlenen uzman bir makamdır. ZGB m. 440 çerçevesinde bu makamın uzmanlık esasına göre yapılandırılması ve kararlarını kural olarak en az üç üyeden oluşan bir kurul hâlinde vermesi öngörülmüştür. Kantonlar, çocuk koruma makamını idarî bir uzman makam veya mahkeme şeklinde örgütleyebilmektedir. Buna ilişkin bkz. Patrick Fassbind, Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (ed), *ZGB Kommentar: Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (4. Bası, Orell Füssli 2021), 1025.

68 Luca Maranta, *ZGB Kommentar: Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, Art 314 (4. aktualisierte Aufl, Orell Füssli 2021) 719, 721.

69 Yvo Biderbost, Personen- und Familienrecht Art.1–456 ZGB – Partnerschaftsgesetz, Art 307, CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht (2023) 1067, 1076-1077.

ağır çatışmanın çocuğun yararını tehdit ettiği durumlarda, ebeveyn iletişimini geliştirmeye yönelik arabuluculuğun bu hüküm çerçevesinde uygulanabileceğini kabul etmektedir[70]. Bununla birlikte bu tür müdahaleler, taraf iradesine dayanan klasik arabuluculukla aynı nitelikte değildir[71]. Zira İsviçre Medenî Kanunu'nun 314'üncü maddesi kapsamında arabuluculuğa başvurulmasında belirleyici olan ebeveynler arasındaki uyuşmazlığın sona erdirilmesi değil çocuğun üstün yararına uygun bir çözüme ulaşılmasıdır[72]. Çözümün ebeveynler tarafından bizzat oluşturulmasının ise bu çözümün sürdürülebilirliğini artıracağı kabul edilmektedir [73]. İsviçre hukukunda çocuk koruma makamı önündeki arabuluculuk, somut olayın özelliklerine göre tavsiyeden zorunluluğa kadar değişen yoğunlukta uygulanabilmektedir[74]. Böylece arabuluculuk çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde mahkeme ve çocuk koruma makamıyla bağlantılı bir araç olarak kullanılmaktadır[75].

B. Japonya Hukukunda Uzlaşma Temelli Çözüm Modeli

1. Genel Olarak Japonya'da Aile Uyuşmazlıklarında Uzlaşma Sistemi

Japon hukukunda aile uyuşmazlıklarının çözümünde çekişmeli yargılama yerine uzlaşma temelli yöntemlerin tercih edilmesi uzun bir geçmişe dayanmaktadır[76]. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştirilen hukuk reformları çerçevesinde 1949 yılında kurulan aile mahkemelerinde, aile uyuşmazlıklarının çözümünde uzlaşmayı esas alan bir yaklaşım benimsenmiştir[77]. Japon hukukunda aile ilişkilerinin

---

70 Federal Mahkeme'ye göre, ebeveynlerin velayetin kullanılmasında iş birliği yükümlülüğünü ihlâl etmeleri hâlinde ZGB m. 307'ye dayanan koruyucu tedbirler kapsamında ebeveynlere terapiye, psikolojik desteğe veya arabuluculuğa katılma yönünde talimat verilmesi mümkündür. Bununla birlikte Mahkeme, bu tedbirlerin her durumda sonuç vermeyeceğini; özellikle ebeveynlerden birinin iş birliğini reddetmesi hâlinde arabuluculuk ve benzeri müdahalelerin etkisiz kalabileceğini de belirtmektedir. Bu hususta İsviçre Federal Mahkemesi kararı için bkz. BGE 142 III 197 E. 3.7 (Karar metni için bkz. https://www.swisslex.ch/de/, e.t. 05.06.2026).

71 Biderbost (n 69) 1114. ZPO m. 297 ve ZGB m. 314 maddelerinden farklı olarak ZGB m. 307 kapsamında hâkim arabuluculuğa başvuruyu zorunlu kılabilir. Bu yönde bkz. Gasser, Rickli ve Josi (n 60) 353.

72 Biderbost (n 69) 1114.

73 Biderbost (n 69) 1114.

74 Maranta (n 68) 719.

75 ZGB m. 315a uyarınca boşanma veya evlilik birliğinin korunmasına ilişkin bir yargılama sırasında ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gerekiyorsa, gerekli çocuk koruma tedbirlerini alma yetkisi de mahkemeye aittir. Mahkeme, çocuk koruma makamını tedbirin uygulanmasıyla görevlendirir. Buna karşılık çocuk koruma makamı, mahkeme sürecinden önce başlatılmış bir çocuk koruma sürecini devam ettirme ve mahkemenin zamanında müdahale edemeyeceği acil hâllerde gerekli tedbirleri alma yetkisini korur.

76 Masayuki Murayama, 'The Origins and Development of Family Conciliation in Japan: A Political Aspect' (2010) 32(2) Journal of Social Welfare & Family Law 143, 145-147; Supreme Court of Japan, *Guide to the Family Court of Japan 2023, 6* (https://www.courts.go.jp/english/vc-files/courts-en/Material/Guide_to_the_Family_Court_of_Japan_2023.pdf.)

77 Murayama (n 76) 147; Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 6.

yalnızca hukukî kurallar çerçevesinde değerlendirilemeyeceği, duygusal ve sosyal boyutlar da taşıdığı kabul edilmektedir[78]. Bu nedenle aile bireyleri arasındaki uyuşmazlıkların çekişmeli yargılama yoluyla çözülmesinin aile ilişkilerine zarar verebileceği düşüncesi hâkimdir[79].

Japon hukukunda aile uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin usulî çerçeve esas olarak 2011 tarihli Aile Uyuşmazlıkları Usul Kanunu (Domestic Relations Case Procedure Act, No. 52 of 2011) ile düzenlenmektedir[80]. 1 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe giren Kanun, aile mahkemelerince yürütülen çekişmesiz yargı ve uzlaştırma usûllerini, uzlaştırma komitelerinin yapısını, aile mahkemesi araştırma görevlilerinin sürece katılımını ve çocuğun görüşünün alınması dâhil olmak üzere aile yargılamasına özgü usulî kurumları düzenlemektedir. Bunun yanında aile mahkemelerinin ve aile mahkemesi uzmanlarının kurumsal yapısına ilişkin hükümler Mahkemeler Kanunu'nda, velayet, çocuğun bakımı ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin maddî hukuk hükümleri ise Japon Medenî Kanunu'nda yer almaktadır[81].

Söz konusu fikrin usûl hukukundaki yansıması, "uzlaştırma önceliği" ilkesi olarak ortaya çıkmaktadır[82]. Aile Uyuşmazlıkları Usûl Kanunu'nun 257'nci maddesinde "uzlaştırma önceliği" ilkesi açıkça düzenlenmiştir. Buna göre, 244'üncü madde uyarınca uzlaştırmaya elverişli olup dava konusu yapılacak aile uyuşmazlıklarında, özellikle boşanma gibi kişisel statü uyuşmazlıklarında, dava açılmadan önce aile mahkemesinde uzlaştırma yoluna başvurulması gerekmektedir. Velayet ve çocuğun bakımına ilişkin bazı uyuşmazlıklar ise uzlaştırma yanında aile mahkemesinin karar verme usûlüne de konu olabilmektedir[83]. Uzlaştırma girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması hâlinde ise uyuşmazlığın niteliğine göre aile mahkemesinin karar verme usûlüne veya çekişmeli yargılamaya geçilebilmektedir[84].

---

78 Murayama (n 76) 147.

79 Murayama (n 76) 147. Japonya'da arabuluculuğun gelişimi, adlî arabuluculuk (chōtei) kurumunun yapısı ve arabuluculuk usulü hakkında daha geniş bilgi için bkz. Seda Özmumcu, *Uzak Doğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış* (2. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2012) 147-156.

80 Kanun metni için bkz. https://laws.e-gov.go.jp/law/423AC0000000052

81 Japon aile hukukunda ebeveynlerin boşanmasından sonra çocuğun bakımı ve yetiştirilmesine ilişkin önemli değişiklikler 2024 tarihli 33 sayılı Kanun (Act No. 33 of 2024) ile gerçekleştirilmiştir. Reform kapsamında ebeveynlerin çocuğun yetiştirilmesine ilişkin sorumlulukları ile velayet, çocuğun bakımı, nafaka, ebeveyn ile çocuk arasındaki kişisel ilişki, evlat edinme ve mal paylaşımına ilişkin hükümler yeniden düzenlenmiştir. Kanun 1 Nisan 2026 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu hususa ilişkin Japon Adalet Bakanlığı'nın resmi sayfası için bkz. https://www.moj.go.jp/MINJI/minji07_00357. İlgili reformun ve düzenlemelerin İngilizce resmî reform özeti için bkz. https://www.moj.go.jp/content/001449162.pdf.

82 Satoshi Minamikata, 'Resolution of Disputes over Parental Rights and Duties in a Marital Dissolution Case in Japan: A Nonlitigious Approach in 'Chotei' (Family Court Mediation)' (2005) 39(2) Family Law Quarterly 489, 493; Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 11.

83 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 14. Ayrıca bkz. Domestic Relations Case Procedure Act, Appended Table 2.

84 Minamikata (n 82) 495-496.

Japon hukukunda aile uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanan uzlaştırma sistemi, aile mahkemeleri bünyesinde faaliyet gösteren uzlaştırma komiteleri aracılığıyla yürütülmektedir[85]. Sürecin mahkeme bünyesinde gerçekleştirilmesi, aile yargılamasının bir parçası olarak kabul edildiğini göstermektedir[86].

Uzlaştırma komiteleri kural olarak bir hâkim ile iki veya daha fazla uzlaştırma komiserinden oluşmaktadır[87]. Hâkim, sürecin hukukî çerçevesini sağlarken, taraflar arasındaki görüşmeler esas olarak komiserler tarafından yürütülmektedir[88]. Uzlaştırma komiserlerinin hukukçu olmaları zorunlu değildir[89]. Bunlar genellikle toplumda saygınlığı bulunan, belirli bir yaşam tecrübesine sahip ve aile ilişkileri konusunda sağduyulu değerlendirmeler yapabilecek kişiler arasından seçilmektedir[90].

Uzlaştırma görüşmeleri gizli olarak yürütülmekte ve komiserler taraflarla ayrı ayrı görüşerek müzakerelerin ilerlemesine katkı sağlamaktadır[91]. Sistem, tarafların sosyal ve kişisel ilişkilerini de dikkate alan bir yapıya sahiptir[92]. Uzlaştırma sonucunda taraflar arasında anlaşma sağlanması hâlinde düzenlenen tutanak Kanun'un öngördüğü hüküm etkisini doğurmaktadır[93].

2. Uzman Desteği ve Çocuğun Korunması

Japon aile yargılamasının ayırt edici özelliklerinden biri, uzmanların uzlaştırma sürecine aktif biçimde katılmasıdır[94]. Psikoloji, sosyoloji ve pedagoji gibi alanlarda eğitim alan uzmanlar, aile mahkemeleri bünyesinde görev yapmakta ve aile uyuşmazlıklarının sosyal ve psikolojik boyutlarının ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır[95].

Uzmanlar sürecin çeşitli aşamalarında görev üstlenmekte ve raporlar hazırlamaktadır. Taraflarla görüşmeler yapmakta, gerektiğinde ev ziyaretlerinde bulunmakta, çocukların aile ortamındaki durumlarını gözlemlemekte ve uyuşmazlığın

---

85 Minamikata (n 82) 493.

86 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 11.

87 Minamikata (n 82) 493; Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 11. Uzlaştırma komitelerinin yapısına ilişkin olarak düzenleme Aile Uyuşmazlıkları Usûl Kanunu'nun 248'inci maddesinde yapılmıştır.

88 Minamikata (n 82) 494; Murayama (n 76) 146.

89 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 12, 13; Minamikata (n 82) 493; Murayama (n 76) 149.

90 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 13; Minamikata (n 82) 493; Murayama (n 76) 149.

91 Taimie L Bryant, 'Family Models, Family Dispute Resolution and Family Law in Japan' (1995) 14(1) UCLA Pacific Basin Law Journal 1, 17; Minamikata (n 82) 493.

92 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 5.

93 Bu hususa ilişkin olarak bkz. Aile Uyuşmazlıkları Usûl Kanunu m. 268. Minamikata (n 82) 494; Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 11.

94 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 8.

95 Tomiyuki Ogawa, 'The Japanese Family Court and Family Court Mediation System' (1995) 18(1) Hiroshima University of Economics Research Papers 79, 81.

altında yatan sosyal ve psikolojik nedenleri tespit etmeye çalışmaktadırlar[96]. Elde edilen veriler uzlaştırma komitesine sunularak karar verme ve uzlaştırma faaliyetlerine destek sağlamaktadır[97].

Özellikle velayet ve çocukla ilişkiye ilişkin uyuşmazlıklarda çocuğun üstün yararının belirlenmesinde uzman desteği önemli bir rol oynamaktadır[98]. Çocuğa ilişkin bir uyuşmazlıkta aile mahkemesi çocuğun görüşünü uygun yöntemlerle tespit etmeye çalışmakta ve bu görüşü çocuğun yaşı ve gelişim düzeyini dikkate alarak değerlendirmektedir[99]. Bu kural yalnızca mahkemenin karar verme aşamasıyla sınırlı değildir; uzlaştırma sürecinde de uygulanmaktadır[100].

C. Avustralya Hukukunda Uzlaşma Temelli Çözüm Modeli

1. Aile Hukuku Uyuşmazlık Çözüm Sistemi

Avustralya hukukunda çocuğa ilişkin karar almak isteyen tarafın mahkemeye başvurudan önce kural olarak bir aile uyuşmazlık çözüm sürecine katılımı zorunludur[101]. Bu zorunluluk 1975 tarihli Aile Hukuku Kanunu'nda düzenlenmiştir[102]. 1975 yılında, Avustralya aile hukukunda psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarını bünyesinde barındıran ve uyuşmazlıkları daha az çekişmeli bir ortamda çözmeyi amaçlayan bir "yardımcı mahkeme" modeli tasarlanmıştır[103]. 2006 reformlarıyla uyuşmazlık çözümünün önemli bir bölümü mahkeme bünyesinden toplum temelli hizmetlere kaydırılmıştır[104]. Böylece, aile hukuku uyuşmazlıklarının mümkün olduğunca yargılama dışı yöntemlerle çözülmesi sistemin önceliği hâline getirilmiştir[105]. Bu çerçevede Aile Uyuşmazlık Çözümü (Family Dispute Resolution-FDR) süreci sistemin merkezine yerleştirilmiştir[106]. Avustralya'da FDR sisteminin temel hukukî çerçevesi Family Law Act 1975 (Cth), özellikle m. 10F ve m. 60I ile Family

96 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 8-9.

97 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 8.

98 Minamikata (n 82) 497-498. Ayrıca bkz. Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 9.

99 Bu yönde Aile Uyuşmazlıkları Usûl Kanunu'nun 258/1'inci maddesinin yaptığı atıf sebebiyle aile mahkemesi davalarında uygulanan aynı Kanun'un 65'inci maddesi uzlaştırma sürecinde uygulanmaktadır. Bu yönde ayrıca bkz. Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 9.

100 Guide to the Family Court of Japan 2023 (n 76) 9.

101 Amy Sixsmith ve Rachael Blakey, 'Family Mediation and Domestic Abuse: Lessons from Australia' (2025) 47(2–3) Journal of Social Welfare and Family Law 213, 214; Emily Schindeler, 'Unanswered Questions—Family Dispute Resolution in the Shadow of the Law' (2022) 44(1) Journal of Social Welfare and Family Law 84, 85; Lola Akin Ojelabi ve Judith Gutman, 'Family Dispute Resolution and Access to Justice in Australia' (2020) 16(2) International Journal of Law in Context 197, 203.

102 Schindeler (n 101) 85; Ojelabi ve Gutman (n 101) 197.

103 Sixsmith ve Blakey (n 101) 219; Ojelabi ve Gutman (n 101) 201.

104 Lawrie Moloney, 'From Helping Court to Community-Based Services: The 30-Year Evolution of Australia's Family Relationship Centres' (2013) 51(2) Family Court Review 214, 215.

105 Ojelabi ve Gutman (n 101) 197; Sixsmith ve Blakey (n 101) 219; Moloney (n 104) 215.

106 Ojelabi ve Gutman (n 101) 197; Sixsmith ve Blakey (n 101) 220; Moloney (n 104) 215.

Law (Family Dispute Resolution Practitioners) Regulations 2025 tarafından oluşturulmaktadır[107]. FDR, Family Law Act m.10F'de, ayrılık veya boşanmadan etkilenen kişilerin aralarındaki uyuşmazlıkları çözmelerine yardımcı olan, taraflardan bağımsız bir uygulayıcı tarafından yürütülen yargı dışı bir süreç olarak tanımlanmaktadır[108]. Uygulamada FDR büyük ölçüde kolaylaştırıcı arabuluculuk biçiminde yürütülmekle birlikte, mevzuatla düzenlenmiş özel statüsü ve uygulayıcıya yüklenen yükümlülükler nedeniyle klasik kolaylaştırıcı arabuluculuktan ayrılan özellikler de taşımaktadır[109]. Sistemin önemli özelliklerinden biri, anılan çözüm sürecinde tarafların "gerçek bir çaba" göstermiş olmasıdır[110].

Avustralya aile hukukunda uyuşmazlık çözüm sürecine katılım zorunluluğu boşanma davası ve mal paylaşım davaları için değil, yalnızca çocuğun velayeti ve çocukla kişisel ilişki kurulması gibi ebeveynliğe ilişkin davalarda söz konusudur[111]. 1975 tarihli Aile Hukuku Kanunu'nun 60I maddesi, çocuklarla ilgili bir ebeveynlik emri çıkarmak isteyen tarafların, mahkemeye başvurmadan bir uygulayıcı ile uyuşmazlık çözüm sürecine katılmalarını bir zorunluluk hâline getirmiştir[112].

FDR boşanma ve ayrılık süreçlerinde çocuğun üstün yararını esas alan uzmanlık temelli bir alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemidir[113]. Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda taraflar FDR hizmeti sunan kuruluşlara başvurabilmektedir. Aile İlişkileri Merkezleri (Family Relationship Centres-FRC) bu hizmetin başlıca sağlayıcılarından birini oluşturmaktadır[114]. Bu merkezler, uyuşmazlıkların mahkeme dışında çözülmesini sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır[115]. Bununla birlikte merkezler devlet tarafından finanse edilmekte ve devletçe belirlenen esaslar çerçevesinde faaliyet göstermektedir[116]. FRC'de arabuluculuk aşamasına geçilmesinden önce her bir tarafla ayrı bir ön görüşme yapılabilmektedir[117]. Bu aşamada FDR'ye uygunluğun belirlenmesi amacıyla tarafların serbestçe müzakereye

[107] Family Law (Family Dispute Resolution Practitioners) Regulations 2025, 1 Nisan 2025 tarihinde yürürlüğe girmiş ve aynı tarihte 2008 tarihli önceki düzenlemenin yerini almıştır. FDR'nin somut uyuşmazlık bakımından uygunluğunun değerlendirilmesine ilişkin Kanun metni için bkz. https://www.legislation.gov.au/F2025L00304/, m. 20.

[108] Ojelabi ve Gutman (n 101) 197, 203–204.

[109] Ojelabi ve Gutman (n 101) 204; Schindeler (n 101) 86.

[110] Sixsmith ve Blakey (n 101) 214; Schindeler (n 101) 86.

[111] Schindeler (n 101) 86, 101; Sixsmith ve Blakey (n 101) 219–220; Ojelabi ve Gutman (n 101) 203.

[112] Schindeler (n 101) 86.

[113] Moloney (n 104) 214–216.

[114] Patrick Parkinson, *Family Law and the Indissolubility of Parenthood* (Cambridge University Press 2011) 190–191; Moloney (n 104) 215.

[115] Moloney (n 104) 214–216; Parkinson (n 114) 186–187.

[116] Parkinson (n 114) 187.

[117] Parkinson (n 114) 191; Schindeler (n 101) 88.

katılma kapasiteleri değerlendirilmektedir[118]. Değerlendirme sonucunda uyuşmazlığın FDR'ye uygun bulunması hâlinde taraflar müzakere sürecine geçebilmektedir[119].

2. Çocuğa İlişkin İlkeler ve Koruyucu Mekanizmalar

Avustralya aile hukukuna ilişkin 2006 reformlarının amaçları arasında, ebeveynlerin çocukları için en uygun düzenleme konusunda anlaşmalarının sağlanması, uyuşmazlıkların mümkün olduğunca çekişmeli olmayan yöntemlerle çözümlenmesi ve çocukların şiddet ve istismardan korunması da yer almıştır[120]. Doktrinde FDR uygulayıcısının tarafların kendi çözümlerini oluşturmalarına yardımcı olurken çocuğun üstün yararına odaklanması ve önerilen düzenlemeleri bu açıdan değerlendirmesi gerektiği belirtilmektedir[121]. Anılan özellik, FDR'nin klasik kolaylaştırıcı arabuluculuk anlayışından ayrılmasına ve uyuşmazlığın maddî sonucunun da önem taşımasına neden olmaktadır[122]. Bu çerçevede uygulayıcı bir taraftan tarafların kendi kararlarını vermelerine imkân sağlarken, diğer taraftan önerilen anlaşmanın çocuğun üstün yararına uygunluğunu da değerlendirmelidir[123].

Avustralya hukukunda uzlaşma, mutlak bir amaç olarak kabul edilmemektedir. Özellikle aile içi şiddet ve çocuk istismarı ya da bunlara ilişkin riskin bulunduğu uyuşmazlıklarda, dava öncesinde FDR'ye başvurma zorunluluğuna istisnalar tanınmaktadır[124]. Uygulayıcı aile içi şiddet ve istismar, taraflar arasındaki güç dengesizliği, sağlık ve güvenlik sorunları ile tarafların serbest müzakere kapasitesini etkileyebilecek diğer koşulları dikkate almaktadır[125]. Sürecin somut uyuşmazlık bakımından uygun olmadığı sonucuna varılması hâlinde FDR'nin başlatılmaması veya devam etmekte olan sürecin sona erdirilmesi mümkündür. Bu durumda uygulayıcı tarafından düzenlenen sertifika, uyuşmazlığın mahkemeye taşınabilmesine imkân sağlamaktadır[126].

Öte yandan aile içi şiddetin varlığı, her somut olayda FDR'nin doğrudan uygulanamayacağı anlamına da gelmemektedir. Avustralya uygulamasında uyuşmazlığın özelliklerine ve riskin yönetilebilir olup olmadığına göre birlikte arabuluculuk, mekik arabuluculuğu veya avukat destekli arabuluculuk gibi farklılaştırılmış modellerden yararlanılabilmektedir[127]. Bununla birlikte bazı uyuşmazlıkların arabuluculuğa konu edilmemesi veya güvenlik sorunları giderilmeden anlaşmayla

118 Schindeler (n 101) 88; Ojelabi ve Gutman (n 101) 210.

119 Parkinson (n 114) 190–191; Schindeler (n 101) 88.

120 Ojelabi ve Gutman (n 101) 203–204.

121 Ojelabi ve Gutman (n 101) 204, 210.

122 Ojelabi ve Gutman (n 101) 204.

123 Ojelabi ve Gutman (n 101) 210.

124 Sixsmith ve Blakey (n 101) 220.

125 Ojelabi ve Gutman (n 101) 210; Schindeler (n 101) 88.

126 Sixsmith ve Blakey (n 101) 220.

127 Sixsmith ve Blakey (n 101) 220.

sonuçlandırılmaması gerektiği, bazı vakaların ise uzman değerlendirmesi ya da doğrudan yargısal çözüm gerektirdiği de vurgulanmaktadır[128].

Riskin erken aşamada belirlenebilmesi amacıyla Avustralya uygulamasında çeşitli tarama ve değerlendirme araçları geliştirilmiştir. Bunlardan biri Family Law Detection of Overall Risk Screen (DOORS) sistemidir. DOORS şiddet ve istismar başta olmak üzere aile ilişkilerinin sona ermesi sırasında ortaya çıkabilecek güvenlik risklerinin belirlenmesine yönelik bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır[129]. İlk aşamada tarafların doldurduğu bir anket aracılığıyla risk alanlarının tespit edilmesi, ardından uygulayıcının bu bilgiler doğrultusunda daha ayrıntılı bir değerlendirme yapması öngörülmektedir[130]. Ayrıca risk ve uygunluk değerlendirmesinin, müzakere sırasında koşulların değişmesi ihtimali nedeniyle süreç boyunca gözden geçirilmesi gerekmektedir[131].

Avustralya modeli bu yönleriyle, çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşma ile koruma arasında zorunlu bir karşıtlık bulunmadığını göstermektedir. Ebeveynlerin kendi çözümlerini geliştirmelerine alan tanınmakla birlikte bu alan, çocuğun üstün yararı, tarafların özgür ve güvenli katılımı ve uyuşmazlığın uzlaşmaya elverişliliğine ilişkin değerlendirmelerle sınırlandırılmaktadır.

III. TÜRK HUKUKUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

A. Çocuğu İlgilendiren Uyuşmazlıklarda Uzlaşma İhtiyacı

Türk hukukunda boşanma, velayetin düzenlenmesi veya değiştirilmesi ve çocukla kişisel ilişki kurulması gibi uyuşmazlıklar aile mahkemeleri tarafından çözümlenmektedir. 4787 sayılı Kanun, Türk Medenî Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin hükümlerinden doğan dava ve işleri aile mahkemelerinin görev alanına dâhil etmiştir. Bununla birlikte Türk hukuku, aile uyuşmazlıklarında uzlaşmayı bütünüyle dışlamamaktadır. 4787 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi aile mahkemesine, davanın esasına girilmeden önce sulhu teşvik etme görevi vermektedir[132]. Dolayısıyla mevcut sistemde uzlaşma, mahkeme önünde başlayan yargılama içinde başvurulabilecek bir imkân olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık teşvikin yalnız uyuşmazlığın yargıya taşınmasından sonra devreye girmesi her durumda yeterli olmayabilir[133]. Oysa

128 Parkinson (n 114) 195.

129 Sixsmith ve Blakey (n 101) 222–223.

130 Sixsmith ve Blakey (n 101) 222–223.

131 Sixsmith ve Blakey (n 101) 224–225; Schindeler (n 101) 88.

132 Mevcut hukukta hâkimin sulhe teşvik görevinin, uygun uyuşmazlıklarda tarafların alternatif çözüm yöntemlerine yönlendirilmesini de kapsayabileceği öğretide kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. Süha Tanrıver, 'Aile Mahkemesi Hâkimlerinin Sulhe Teşvik Ödevi', F Kaya, N Özdemir ve G Uygur (ed), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* (Savaş Yayınevi 2014) 111, 113.

133 İbrahim Ercan, 'Aile Mahkemesinde Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümlenmesi', *Prof Dr Yavuz Alangoya İçin Armağan* (Alkım Yayınevi 2007) 63, 93-94.

uyuşmazlığın niteliğine uygun biçimde daha erken aşamada çözüm üretilebilmesi, özellikle çocuğun yaşamının istikrarı bakımından önem taşımaktadır[134].

Anlaşmalı boşanma da taraf iradesine tanınan alanın önemli bir görünümüdür. Türk Medenî Kanunu'nun 166'ncı maddesi uyarınca eşler boşanmanın malî sonuçları ve çocukların durumuna ilişkin bir düzenleme üzerinde anlaşabilmektedir[135]. Bununla birlikte anlaşmanın sonuç doğurması hâkimin anlaşmayı uygun bulmasına bağlıdır[136]. Hâkimin tarafların ve çocukların menfaatlerini gözeterek değişiklik yapması, çocuğa ilişkin konularda taraf anlaşmasının hukukî denetimden bağımsız olmadığını göstermektedir[137].

Çekişmeli yargılama uyuşmazlığı bir hükümle sona erdirse de devam eden ebeveynlik ilişkisinde ortaya çıkan iletişim ve iş birliği sorunlarını her zaman ortadan kaldırmayabilir[138]. Zira hukukî uyuşmazlığın karara bağlanması ile aile içindeki çatışmanın fiilen çözülmesi her zaman aynı değildir. Buna karşılık velayet ve kişisel ilişkiye ilişkin kararların uygulanması, ebeveynlerin belirli ölçüde iş birliğini sürdürmelerini gerektirmektedir[139].

Mevcut yapıda ayrıca ebeveynlerin ailelerinin somut ihtiyaçlarına uygun ayrıntılı ve ileriye dönük düzenlemeler oluşturabilecekleri bir müzakere alanı bulunmamaktadır. Okul programı, tatiller, sağlıkla ilgili bilgi paylaşımı, iletişim yöntemi veya gelecekte ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların yönetimi gibi konuların taraflarca birlikte planlanması çekişmeli yargılamanın doğal işlevi değildir[140]. Bu

---

134 Özlem Acar Ünal, 'Benimle Boşanır Mısın?!: Boşanmanın Hukuki Sonuçları Bakımından Arabuluculuğun Uygulanabilirliği', Ali Yeşilırmak, Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, Gülnihal Ahter Yakacak ve Ömer Faruk Kafalı (ed), *Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı* (İbn Haldun Üniversitesi Yayınları 2021) 285, 303-304.

135 Çocuğa ilişkin meselelerin kamu düzeniyle bağlantılı olması, ebeveynlerin bu konularda herhangi bir düzenleme oluşturamayacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim Yargıtay da anlaşmalı boşanma kapsamında tarafların malî sonuçları ve çocukların durumu hakkında düzenleme yapabileceklerini kabul etmektedir. Bu yönde karar için bkz. 2.YHD, E.2016/19146, K.2018/7097, 31.05.2018 (Legal Bank, 25.08.2026).

136 Huriye Reyhan Demircioğlu, '6325 Sayılı Kanun'un Türk Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Uygulanabilirliği', Ersin Erdoğan (ed), *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu* (Pozitif Matbaacılık 2019) 53, 55.

137 Tarafların anlaşmış olmalarının hâkimin bu noktadaki takdir yetkisini kısıtlamadığına ilişkin bkz. Saibe Oktay Özdemir, 'Boşanma Davalarında Çocuklara İlişkin Kararlar Bakımından Çocuğun Dinlenilme Hakkı', *Prof Dr Hüseyin Hatemi'ye Armağan,* Cilt II (Vedat Kitapçılık 2009) 1219, 1239.

138 Uzlaşma temelli modelin amacının taraflar arasındaki ilişkinin korunması olduğuna dair bkz. Dağlıoğlu (n 26) 558. Çocuğun boşanma sürecinden olumsuz etkilenmesinde yalnız ayrılığın kendisi değil, ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuk üzerinden sürdürülmesi de belirleyici olabilmektedir. Bu yönde bkz. Tek ve Turan (n 43) 225-227.

139 Ceylan (n 42) 4563.

140 Çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkinin niteliği dostane çözüm yöntemlerine duyulan ihtiyacı göstermektedir. Bu hususa ilişkin bkz. Erdem Şimşek, 'Aile Hukuku'na İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümü İçin Düzenlenmesi Gereken, Ayrı Bir Arabuluculuk Kanunu ile İlgili Değerlendirme',

nedenle hüküm, uyuşmazlığı hukukî olarak sona erdirse dahi yeni ihtilafların doğmasını engellemez[141].

Tüm bu sebeplerle çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların, somut olayın özellikleri elverdiği ölçüde, tarafların uzlaşmasıyla sona erdirilmesi çocuğun üstün yararının gerçekleştirilmesi bakımından daha elverişli bir çözüm oluşturabilir. Bununla birlikte uzlaşma uyuşmazlığın her durumda anlaşmayla sona erdirilmesini amaçlayan bir yöntem olarak anlaşılmamalıdır. Zira amaç iki taraf arasındaki uyuşmazlığın sona ermesi değil, çocuğun üstün yararının korunması olmalıdır. Bu sebeple uzlaşma sisteminin değeri çocuğun üstün yararına uygun, uygulanabilir ve sürdürülebilir bir düzen oluşturabilmesine bağlıdır. Daha açık bir anlatımla amaç yalnızca taraflar arasındaki uyuşmazlığın sona erdirilmesi değil, çocuğun üstün yararına uygun olduğu ölçüde çocuk ile ebeveynleri arasındaki ilişkinin korunması olmalıdır[142]. Nitekim uzlaşma temelli yöntemlerin işlevi yalnız uyuşmazlığın o anda sona erdirilmesiyle sınırlı değildir. Bazı çalışmalar, arabuluculuğun ebeveynler arası iletişim ve ebeveyn-çocuk ilişkileri üzerinde daha uzun süreli olumlu etkiler doğurabileceğini göstermektedir[143].

Karşılaştırmalı hukukta incelenen modeller de çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların uzlaşma temelli yöntemlere kategorik olarak kapalı kabul edilmediğini göstermektedir[144]. İsviçre hukukunda arabuluculuğun mahkeme ve çocuk koruma makamıyla bağlantılı olarak kullanılabilmesi; Japon hukukunda uyuşmazlığın öncelikle aile mahkemesi bünyesindeki uzlaştırma sürecine yönlendirilmesi; Avustralya hukukunda çocukla ilgili uyuşmazlıklarda dava öncesi aile uyuşmazlık çözümünün öngörülmesi bu yaklaşımın farklı kurumsal görünümleridir. Bu örnekler, çocuğun üstün yararının ve uyuşmazlığın kamusal niteliğinin uzlaşmayı bütünüyle dışlamasını gerektirmediğini; aksine uzlaşmanın gerekli güvencelerle birlikte çocuk uyuşmazlıklarının çözüm araçlarından biri olarak düzenlenebileceğini göstermektedir.

Ersin Erdoğan (ed), *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu* (Pozitif Matbaacılık 2019) 57, 59.

141 Ebeveynlerin çözümün oluşturulmasına katılmasının sürdürülebilirliği artıracağına ilişkin bkz. Mustafa Özbek, 'Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 'Aile Arabuluculuğu' Konulu Tavsiye Kararı' (2005) 7(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 71, 79.

142 Özbek (n 141) 82.

143 Kelly ve Emery (n 45) 360.

144 Alman hukukunda çocuğa ilişkin belirli uyuşmazlıklarda uzlaşmaya dayalı çözüm açıkça teşvik edilmektedir. FamFG § 156 uyarınca mahkeme, çocuğun üstün yararına aykırı olmaması kaydıyla, özellikle velayet, çocuğun yerleşim yeri, kişisel ilişki ve çocuğun teslimine ilişkin uyuşmazlıklarda yargılamanın her aşamasında tarafların uzlaşmasına yönelik çaba göstermelidir. Düzenlemenin temelinde, ebeveynlerin kendi sorumlulukları altında oluşturdukları uzlaşmaya dayalı çözümlerin mahkeme kararlarına göre daha kolay benimsenebileceği ve uygulanabileceği düşüncesi bulunmaktadır. Bu yönde bkz. Matthias Schlünder, in Hahne/Schlögel/Schlünder (Hrsg), *BeckOK FamFG* (59. Edition, Stand: 01.09.2026) § 156 Rn. 1-2; Hans-Joachim Musielak/Helmut Borth/Martin Frank/Martin Frank, *FamFG* (8. Aufl. 2026) § 156 Rn. 1.

Türk hukuku bakımından çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda öngörülecek uzlaşma temelli sistemin, aile mahkemelerine entegre kurumsal bir yapı içinde düzenlenmesi uygun görünmektedir[145]. Tarafların mümkünse dava açılmadan önce doğrudan bu birime başvurabilmeleri, dava açılmışsa da hâkimin taraflar arasındaki karşılıklı iddia ve savunmalar yoğunlaşmadan tarafları bu yapıya yönlendirebilmesi düşünülebilir[146]. Tarafların ilk bilgilendirme ve değerlendirme görüşmesine katılmaları gerekli kılınmalı ancak uzlaşmaya varmaları veya süreci devam ettirmeleri zorunlu tutulmamalıdır. Süreç çocuk hukuku konusunda özel eğitim almış hukukçu ve diğer uzmanların görev yaptığı kurumsal bir birim tarafından yürütülmelidir. Mahkeme ile bu birim arasında kurumsal bir bağlantı bulunması, bir yandan tarafların sürece yönlendirilmesini ve uzlaşmanın teşvik edilmesini kolaylaştırırken diğer yandan çocuğun korunmasını gerektiren hâllerde yargısal müdahalenin gecikmesini önleyebilir. Tarafların bir uzlaşmaya ulaşmaları hâlinde ise bu sonuç çocuğun üstün yararına uygunluğu yönünden hâkim tarafından yapılacak yargısal denetimin ardından hukukî sonuç kazanmalıdır.

Genel arabuluculukta arabulucunun görevi tarafların ulaştıkları çözümün maddî bakımdan yerindeliğini denetlemek değildir. Nitekim 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu uyarınca anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenmektedir (HUAK m. 18/1). Ayrıca anlaşma belgesinin icra edilebilirliği bakımından mahkemece yapılacak inceleme dahi, kural olarak anlaşmanın arabuluculuğa ve cebrî icraya elverişli olup olmadığıyla sınırlıdır (HUAK m. 18/3). Oysa çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların bir çözüm üzerinde anlaşmaları tek başına yeterli değildir. Taraflarca ulaşılan çözümün çocuğun üstün yararına uygunluğunun ayrıca denetlenmesi gerekir. Bu nedenle burada önerilen yapı, çocuğun üstün yararını merkeze alan, uzman desteği ve yargısal denetimle tamamlanan özel bir uyuşmazlık çözüm sistemi olarak tasarlanmalıdır. Kavramsal karışıklığı önlemek bakımından bu sistemin "arabuluculuk" olarak adlandırılması yerine, kendine özgü niteliğini yansıtan farklı bir kavramla ifade edilmesi daha isabetli olacaktır[147].

---

[145] Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda modern yaklaşım, mahkemenin rolünü, yalnız ebeveynler arasında seçim yapan bir karar mercii olarak değil, uygun ebeveynlik düzenlemelerinin oluşturulmasını kolaylaştıran bir yapı olarak konumlandırmaktadır. Bu yöndeki görüş için bkz. Linda D Elrod ve Milfred D Dale, 'Paradigm Shifts and Pendulum Swings in Child Custody: The Interests of Children in the Balance' (2008) 42 Family Law Quarterly 381, 406.

[146] Şimşek (n 140) 70; Joan B Kelly, 'The Determination of Child Custody' (1994) 4 The Future of Children 121, 134-135. Bu hususa ilişkin İsviçre hukukunda yer alan görüş ve Federal Mahkeme kararı için bkz. yukarıda dn. 62.

[147] Aile hukuku uyuşmazlıklarında ayrı bir modele ihtiyaç olduğuna ilişkin görüş için bkz. Dağlıoğlu (n 26) 581; Mubin Burak Çelik, 'Türk Aile Hukuku'nda Arabuluculuğa Elverişlilik' (2025) 17(1) Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi 64, 89; Şimşek (n 140) 59. Aile hukukunda kaynaklanan tüm uyuşmazlıkların dar ve teknik anlamda arabuluculuk kapsamında değerlendirilmemesi ve başkaca dostane çözüm yolları düşünülmesi gerektiğine ilişkin bkz. Akkaya (n 17) 41. Mevcut HUAK rejiminin serbest tasarruf ölçütü üzerine kurulmasının, çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların genel arabuluculuk modeli içinde ele alınmasını güçleştirdiğine ilişkin bkz. Çelik (n 147) 73-74.

B. Uzman Desteğinin Kurumsallaştırılması

Türk hukukunda çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzman desteğinden yararlanılması mevcut sisteme yabancı değildir[148]. 4787 sayılı Kanun'da aile mahkemelerinde uzmanlardan yararlanılması öngörülmüştür (m. 5). Velayet ve kişisel ilişkiye ilişkin uyuşmazlıklarda taraflar ve çocuklarla görüşülmesi ve elde edilen değerlendirmelerin mahkemeye sunulması mümkündür. Dolayısıyla Türk hukuku bakımından sorun uzman desteğinin bulunmamasından çok, bu desteğin uzlaşma temelli bir uyuşmazlık çözüm modeli içinde nasıl ve hangi aşamada kullanılacağının belirlenmemiş olmasıdır[149].

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların özelliği, hukukî sorunlarla psikolojik ve sosyal sorunların iç içe geçmesidir. Velayet veya kişisel ilişkinin hukukî çerçevesinin belirlenmesi hâkimin görevi olmakla birlikte, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının, ebeveynleriyle ilişkisinin, mevcut yaşam düzeninin ve aile içindeki iletişimin değerlendirilmesi yalnız hukuk bilgisiyle gerçekleştirilemez[150]. Bu nedenle uzmanlık bilgisi, uyuşmazlığın uzlaşma yoluyla çözüme elverişli olup olmadığının tespitinde önem taşımaktadır.

Uzman desteğinin bir başka gerekçesi, çocuğun üstün yararı ilkesinin somut olayda değerlendirilmesinde ortaya çıkmaktadır[151]. Üstün yarar hukukî bir ölçüt olmakla birlikte bunun çocuk bakımından neyi gerektirdiği çocuğun somut durumunun değerlendirilmesini gerektirir[152]. Çocuğun beyanının oluşma nedenlerinin belirlenmesi ve özellikle ebeveyn etkisi, korku veya başka faktörlerin birbirinden ayrılabilmesi uzman desteğinden yararlanılmasını gerektirebilir[153].

Uzman desteğinin işlevlerinden bir diğeri çocuğun görüşünün hangi yöntemle alınmasının üstün yararına uygun olduğunun belirlenmesidir. Çocuğun üstün

---

148 Ceylan (n 42) 4568.

149 Böyle bir sürecin başarıyla sonuçlanabilmesinin uzmanlığa dayalı bir sistemin kurulmasına bağlı olduğuna ilişkin bkz. Akkaya (n 17) 51. Hâlihazırdaki düzenlemelerimizde olan sulhe teşvikin uzman yetersizliği sebebiyle fiili olarak uygulanmadığına ilişkin bkz. Şimşek (n 140) 64. Türk hukukunda uzmanlık altyapısı bulunmasına rağmen etkin kullanımı noktasındaki sorunlar için bkz. Birinci Uzun (n 39) 159 dn. 89.

150 Akkaya (n 17) 42; Bahadır (n 17) 246. Uzmanların, uyuşmazlığa ilişkin özel bilgi sahibi olması gerektiğine ilişkin bkz. Özbek (n 141) 88. Uzmanların görevinin uyuşmazlığın hukukî tarafına ilişkin olmadığına dair bkz. Serdar (n 37) 745.

151 Çocuğun etkili katılımı, görüşünün mutlaka karar verici tarafından doğrudan alınmasını gerektirmez. Buna ilişkin bkz. Bahadır (n 17) 246.

152 Çocuğun üstün yararının çocuğun somut yaşam koşulları ile sosyal bilimlerin sağladığı veriler ışığında belirlenmesi gereğinden de kaynaklanmaktadır. Buna ilişkin bkz. Serozan (n 2) 65-67; Birinci Uzun (n 39) 156; Ercan (n 133) 92; Yakupoğlu (n 29) 271.

153 Aksoy Dursun (n 38) 190-191. Velayet değerlendirme sürecinde özellikle çocukla yapılan görüşmeler bakımından standartlaştırılmış yöntemlere ihtiyaç olduğuna ilişkin bir değerlendirme için bkz. Ceren Baydemir and Ercan Kocayörük, 'Evaluation of Family Relations in Custody Cases: Adapting The Structured Assessment Form for Children to Turkish Culture' (2023) 7(3*)* International Journal of Innovative Approaches in Education 114, 134.

yararının gerektirdiği hâllerde görüşün uygun biçimde uzman aracılığıyla alınması mümkündür[154]. Çocuğun psikolojik durumu, ebeveyn etkisi veya doğrudan görüşmenin yaratabileceği zarar riski, gerektiğinde uzman değerlendirmesiyle ortaya konulmalıdır[155]. Çocuğun katılım hakkının sağlanması bağlamında da çocuğun görüşü alınırken uzmanlardan yararlanılmalıdır[156].

Karşılaştırmalı hukukta incelenen modeller uzman desteğinin farklı işlevler üstlenebileceğini göstermektedir[157]. Japon hukukunda aile mahkemesi uzmanları taraflar ve çocukla görüşebilmekte, gerekli incelemeleri yapabilmekte, hâkime görüş sunmanın yanında uzlaştırma komitesinin çalışmalarını da destekleyebilmektedir. Avustralya modeli ise uzlaşma sürecine başlamadan önce risk taraması uzmanlar tarafından yapılmaktadır.

Kanaatimizce Türk hukukunda da kurumsallaşmış bir uzmanlık sistemi kurulmalıdır. Uzmanlar sürecin farklı aşamalarında farklı işlevlerle görev almalıdır. Bu kapsamda uzlaştırıcı uzman, elverişlilik ve risk değerlendirmesini yapan uzman, çocuğun görüşünü alan uzman ve çocuğun üstün yararının değerlendirilmesine katkı sunan uzman birbirinden ayrılmalıdır. Bu görevlerin farklı nitelik ve yöntemler gerektirmesi nedeniyle, uzmanlık işlevlerinin mümkün olduğunca hem kişi hem de kurumsal yapı bakımından farklılaştırılması uygun olacaktır. Sürecin başlangıcında taraflarla yapılacak görüşmeler yoluyla uyuşmazlığın uzlaşmaya elverişliliği, taraflar arasındaki güç dengesi, çocuğun özel ihtiyaçları ve sürecin güvenli biçimde yürütülüp yürütülemeyeceği değerlendirilmelidir. Uzlaşmaya elverişli uyuşmazlıklarda ise uzman, ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alan uygulanabilir bir düzen geliştirmelerine yardımcı olmalıdır[158].

Bununla birlikte uzman, hâkimin veya ebeveynlerin yerine geçen bir karar verici olarak konumlandırılmamalıdır. Uzmanın temel işlevi, ebeveynlerin oluşturacakları çözüm seçeneklerinin çocuk üzerindeki muhtemel etkilerini ortaya koymak ve bu etkileri taraflar ile hâkim bakımından somutlaştırmaktır. Örneğin ebeveynlerin üzerinde uzlaşmayı düşündükleri bir düzenlemenin çocuğun yaşı, okul hayatı veya

---

154 Oktay Özdemir (n 137) 1234; Yakupoğlu (n 29) 302; Peksöz (n 35) 655-656; Bolayır ve Şentürk (n 17) 68.

155 Grassinger (n 31) 842-844.

156 Serdar (n 37) 750.

157 Alman hukukunda çocuk ve gençlik yardım hizmetleri ebeveynlerin uzlaşmaya dayalı bir düzenleme geliştirmelerine destek olmakta; ayrıca Verfahrensbeistand ve gerektiğinde bilirkişiler de uzlaşmanın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Mahkeme, ebeveynlerin çocuk ve gençlik yardım hizmetleri bünyesindeki bir danışmanlığa katılmalarını da emredebilmektedir. Bu yönde bkz. Schlünder (n 144) § 156 Rn. 3-6. Alman hukukunda aile arabuluculuğunun disiplinler arası niteliği ile psiko-sosyal danışmanların arabuluculuk sürecindeki işlevi hakkında ayrıca bkz. İsmet Mazlum, 'Alman Hukuku'nda Aile Arabuluculuğu' (2020) 5(1-2) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2359, 2374.

158 Uzman destekli sürecin amacı ebeveynlerin psikolojik olarak tedavi edilmesi değil, çözümün kolaylaştırılması ve ebeveynlerin uygun bir düzenleme oluşturmasına yardımcı olunmasıdır. Bu yönde bkz. Mnookin (n 49) 288-289.

gelişimsel ihtiyaçları bakımından yaratabileceği güçlükler uzman tarafından görünür hâle getirilebilir. Uzmanın çocuğun psikolojik durumunu değerlendirmesi ve sürecin çocuk bakımından daha sağlıklı biçimde yürütülmesini sağlaması gerekir[159].

C. Çocuğun Görüşünün Alınması ve Sürece Katılımı

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşma temelli bir modelin çocuk odaklı olması, çocuğun görüşlerini ifade etme hakkına sahip bir hak öznesi olarak kabul edilmesini gerektirir[160]. Türk Medenî Kanunu'nun 339'uncu maddesi, ana ve babanın önemli konularda çocuğun düşüncesini olabildiğince göz önünde tutmasını öngörmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12'nci maddesi çocuğun görüşünü açıklama ve bu görüşün dikkate alınmasını isteme hakkını güvence altına almaktadır[161]. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesi, çocuğa kendisini etkileyen yargılamalarda ilgili bilgileri edinme, görüşünün sorulması ve görüşünü açıklama haklarını tanımakta; 6'ncı maddesi ise karar verecek makamın çocuğun görüşünü uygun yöntemle elde etmesini ve bu görüşe gereken ağırlığı vermesini öngörmektedir[162].

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 13'üncü maddesi, çocukları etkileyen uyuşmazlıklarda arabuluculuk ve diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin teşvik edilmesini öngörmektedir. Sözleşme'nin 11'inci maddesinde ise 3, 4 ve 9'uncu maddelerde öngörülen usulî güvencelerin çocukları etkileyen diğer organlar önündeki süreçlere genişletilmesi öngörülmektedir. Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların uzlaşma yoluyla çözülmesinde de çocuğun katılım hakkının ortadan kalkmadığı sonucuna ulaşılmaktadır[163].

---

159 Aksoy Dursun (n 38) 190, 197.

160 Çocuğun katılım hakkının yalnızca yargısal sürece ilişkin olmadığı, çocukla ilgili tüm süreçlerde uygun düştüğü ölçüde uygulanması gerektiğine ilişkin bkz. Özbek (n 141) 80; Tuncer Kazancı (n 17) 65; Bahadır (n 17) 223.

161 BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hakkında detaylı bilgi için bkz. yukarıda dn.5.

162 Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (European Convention on the Exercise of Children's Rights, ETS No. 160), 25 Ocak 1996 tarihinde Strazburg'da imzaya açılmış ve 1 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme'yi 9 Haziran 1999 tarihinde imzalamış; Sözleşme'nin onaylanması 18 Ocak 2001 tarihli ve 4620 sayılı Kanunla uygun bulunmuş (RG 1.2.2001, S. 24305) ve Sözleşme 12 Mart 2002 tarihli ve 2002/3910 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır (RG 2.5.2002, S. 24743). Onay belgesi 10 Haziran 2002 tarihinde tevdi edilmiş ve Sözleşme Türkiye bakımından 1 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Sözleşme metni için bkz. https://rm.coe.int/european-convention-on-the-exercise-of-children-s-rights/1680a40f72).

163 Şimşek (n 140) 71.

Çocuğun görüşünün alınması yalnız şeklen yerine getirilen bir işlem hâline gelmemelidir[164]. Çocuğa süreç hakkında bilgi verilmesi ve görüşünün nasıl değerlendirildiğinin yaşına uygun biçimde açıklanması gerçek bir katılımın gereğidir[165]. Çocuğun katılımı sağlandıktan sonra çocuğun görüşü dikkate alınmalıdır[166]. Çocuğun yaşı ve olgunluğu, görüşünün oluştuğu koşullar ve somut uyuşmazlığın özellikleri birlikte dikkate alınmalıdır[167].

Çocuğun görüşüne verilecek ağırlık her somut durumda ayrıca belirlenmelidir[168]. Çocuğun açıkladığı görüşün değerlendirilmesinde yalnız beyanın sonucu değil, bu görüşün hangi koşullarda ve hangi nedenlerle oluştuğu da araştırılmalıdır[169]. Çocuğun yeterli olgunlukta bulunmaması durumunda dahi, katılım hakkı ortadan kalkmadığı için katılımın uygun araçlarla sağlanması gerekir[170].

Çocuğun görüşünün alınma yöntemi belirlenirken ebeveynler arasındaki çatışmanın yoğunluğu, çocuğun anne-baba arasında seçime sürüklenip sürüklenmediği, görüşünün ebeveyn etkisi altında şekillenme ihtimali ve dinlenmenin çocuk üzerinde yaratabileceği psikolojik yük dikkate alınmalıdır[171]. Görüş açıklamanın çocuk bakımından bir yükümlülük değil kullanıp kullanmamaya kendisinin karar vereceği bir hak olduğu unutulmamalıdır[172]. Özellikle şiddet veya istismar iddiasının bulunduğu uyuşmazlıklarda çocuğun katılım yöntemi belirlenirken yeniden örselenme riskinin önlenmesi gerekir[173].

Çocuktan anne veya babası arasında seçim yapması, ebeveynlerden birinin talebini desteklemesi ya da uzlaşmanın içeriğini belirlemesi beklenmemelidir. Çocuğun sürece katılımı, karar verme sorumluluğunun çocuğa bırakılması anlamına gelmez[174].

---

164 Çocuğun görüşünün anlamlı biçimde alınabilmesi için, çocuğun konu, seçenekler ve bunların sonuçları hakkında bilgilendirilmesi gerektiğine ilişkin bkz. Tuğ Levent (n 25) 74.

165 Tuncer Kazancı (n 17) 62; Bahadır (n 17) 245-246.

166 Tuncer Kazancı (n 17) 72; Bahadır (n 17) 245-246.

167 Aksoy Dursun (n 38) 189. Anayasa Mahkemesi bir kararında çocuk belirli bir olgunluk düzeyine ulaşmışsa ve üstün yararına aykırı değilse, kişisel ilişki sürecinde çocuğun istek ve söylemlerinin dikkate alınmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Karar için bkz. AYM, Cengiz Kılıç Başvurusu, B No 2013/3181, 03.02.2016 (RG, 16.03.2016, S 29655).

168 Yaş ve yaşın etkilerinin her somut durumda ayrıca değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bkz. Oktay Özdemir (n 137) 1231; Tuncer Kazancı (n 17) 63. Çocuğun açıkladığı görüş, kararın bu doğrultuda verilmesini gerektirmemekte; görüşün oluştuğu koşulların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu hususta bkz. Aksoy Dursun (n 38) 189-190.

169 Tek ve Turan (n 43) 241-243.

170 Tuncer Kazancı (n 17) 63; Bahadır (n 17) 241.

171 Grassinger (n 31) 840-844.

172 UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12 (n 2) para 16. Çocuğun dinlenilmesi çocuğun menfaatlerini tehlikeye düşürüyorsa çocuk hiç dinlenmeyebilir. Bu hususta bkz. Aksoy Dursun (n 38) 189; Tuğ Levent (n 25) 74.

173 Tuğ Levent (n 25) 74.

174 Oktay Özdemir (n 137) 1231; Serdar (n 37) 750.

Zira çocuğun görüşü ile çocuğun üstün yararı aynı kavramlar değildir[175]. Görüş üstün yararın belirlenmesinde dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur[176].

Türk hukukunda kurulacak uzlaşma temelli modelde çocuğun katılımı, ebeveynlerin anlaşmasına sonradan eklenen şeklî bir unsur olarak değil sürecin yapısal güvencelerinden biri olarak düzenlenmelidir. Çocuğun yaşına ve olgunluğuna uygun biçimde bilgilendirilmesi, görüş açıklamama konusunda özgür bırakılması, görüşünün güvenli bir yöntemle alınması ve ulaşılan çözümde görüşe uygun ağırlık verilmesi gerekir. Böyle bir düzenleme yalnız karşılaştırmalı hukukta görülen çocuk odaklı modellerle uyum sağlamak için değil, başta Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi olmak üzere Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin etkili biçimde yerine getirilmesi bakımından da gereklidir.

D. Uzlaşmanın Yargısal Denetimi

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların kamu düzenine ilişkin olması, bu uyuşmazlıklarda taraf iradesinin klasik özel hukuk uyuşmazlıklarına göre daha sınırlı bir işleve sahip olmasına yol açmaktadır[177]. Uyuşmazlığın konusu yalnız ebeveynlerin üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri menfaatlerden oluşmadığından, hâkim çocuğun üstün yararını re'sen gözetmek ve gerekli araştırmayı yapmakla yükümlüdür. Bu nedenle ebeveynlerin çocuk hakkında bir uzlaşmaya varmış olmaları, mahkemeyi bu uzlaşmanın içeriğiyle bağlı hâle getirmez. Tarafların çözüm üretme iradesi korunmakla birlikte, ulaşılan çözümün çocuğun üstün yararına uygunluğunun denetlenmesi gerekir[178]. Türk hukukunda bu yaklaşımın en açık örneği anlaşmalı boşanmada görülmektedir. Türk Medenî Kanunu'nun 166'ncı maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca hâkim, tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmeli ve çocukların durumuna ilişkin düzenlemeyi uygun bulmalıdır[179].

---

175 Bahadır (n 17) 245-246. Bolayır ve Şentürk (n 17) 58. Bu yönde bir Yargıtay kararında *"..Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 3. ve 6. maddeleri idrak çağındaki çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşünün alınması ve görüşlerine gereken önemin verilmesini öngörmektedir. Çocukların üstün yararı gerektirdiği takdirde, görüşlerinin aksine karar verilmesi mümkündür. Velayet kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Bu nedenle yargılama sırasında meydana gelen gelişmelerin bile göz önünde tutulması gerekir"* denilmiştir. Bkz. 2. YHD, E. 2016/17073, K. 2018/6023, 03.05.2018 (LegalBank, 25.08.2026).

176 Katılım hakkının çocuğun üstün yararının belirlenmesinin bir aracı olduğuna ilişkin bkz. Bahadır (n 17) 224; Ceylan (n 42) 4583-4584.

177 Çelik (n 147) 71. Öğretide, velayete ilişkin dava ve işlerin kamu düzenine ilişkin olması ve tarafların bunlar üzerinde serbestçe tasarruf edememeleri gerekçesiyle sulh ve arabuluculuğa elverişli olmadığı görüşü de savunulmaktadır. Bu yönde bkz. Tanrıver (n 132) 115. Bununla birlikte, kanaatimizce çocuğa ilişkin hakların ebeveynlerin serbest tasarrufuna bırakılmamış olması ile ebeveynlerin çocuğun üstün yararıyla sınırlı olmak üzere çözümün oluşturulmasına katılabilmeleri birbirinden ayrılmalıdır.

178 Özbek (n 141) 93; Akkaya (n 17) 29.

179 Oktay Özdemir (n 137) 1240; Ercan (n 133) 85-86; Ceylan (n 42) 4584. Velayete ilişkin konuların

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların kamusal yönü, bu uyuşmazlıkların tamamen taraf iradelerine bırakılmasını engellemektedir. Bu noktada tarafların vardığı anlaşmanın, bir mahkeme tarafından denetlenmesi ile devletin çocuğu koruma yükümlülüğünü yerine getirmesi sağlanmalıdır[180]. Zira çocuğa ilişkin uyuşmazlığın çözümü ile çocuğun korunması devlet bakımından farklı işlevlerdir. Çocuğa ilişkin uyuşmazlığın çözümünün taraf iradesine ve uzman desteğine dayanan bir yapıya bırakılması, çocuğun korunmasını gerektiren hâllerde devletin yükümlülüğünün ortadan kalktığı anlamına gelmez[181]. Bu sebeple çocuğa ilişkin uzlaşmanın bağlayıcı sonuç doğurması, mahkeme denetimi ile tamamlanan özel bir mekanizma içerisinde ele alınmalıdır[182].

Ebeveynlerin aynı çözüm üzerinde anlaşmış olmaları, çözümün çocuk bakımından isabetli olduğunu göstermez. Çocuğun üstün yararı ilkesinin somut olayda gerçekleştirilmesi sürecinde ebeveynlerin ortak iradesi her zaman çocuk açısından en uygun sonucu doğurmayabilir[183]. Bunun temel nedeni, ebeveynlerin menfaatleri ile çocuğun yararının her zaman örtüşmemesidir[184]. Özellikle boşanma ve ayrılık süreçlerinde ebeveynler, devam eden çatışmanın etkisiyle kendi beklenti ve menfaatlerini farkında olmaksızın çocuğun üstün yararı ile özdeşleştirebilmektedir[185]. Bu nedenle ebeveynlerin iyi niyetli olmaları dahi, çocuğun ihtiyaçlarını her zaman objektif biçimde değerlendirebildikleri anlamına gelmemektedir[186]. Anılan sebepler, ulaşılan sonucun ayrıca çocuk bakımından değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır[187].

---

anlaşmalı boşanma kapsamında ebeveynlerce müzakere edilebildiğine ilişkin bkz. Çelik (n 147) 84-85.

180 Benzer yönde bkz. Alper Uyumaz ve Kemal Erdoğan, 'Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları' (2015) 17(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 119, 162.

181 Mnookin (n 49) 265.

182 Dağlıoğlu (n 26) 566; Şimşek (n 140) 68-69.

183 Archard (n 9) 106; Eekelaar (n 3) 169; Kelly (n 16) 377. Çocuğun temsilci aracılığıyla dinlenmesi bakımından çocuk ile ebeveyni arasındaki olası çıkar çatışmasına ilişkin bkz. UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 12 (n 2) para 36.

184 Kelly (n 16) 377.

185 Kelly (n 16) 377.

186 Kelly (n 16) 377; Eekelaar (n 3) 169.

187 UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No 14 (n 11) para 46-48. Ayrıca bkz. Pobjoy (n 13) 338; Clare Huntington ve Elizabeth S Scott, 'The New Restatement of Children and the Law' (2020) 54(1–2) Family Law Quarterly 91, 110. Alman hukukunda da bu yönde bir düzenleme bulunmaktadır. FamFG § 156'ya göre Alman hukukunda kişisel ilişki ve çocuğun teslimine ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların vardıkları düzenleme ancak mahkeme tarafından onaylanması hâlinde mahkemece onaylanmış sulh niteliği kazanmakta; kişisel ilişkiye ilişkin düzenleme ise ancak çocuğun üstün yararına aykırı olmadığı takdirde onaylanmaktadır. Bu düzenleme, tarafların uzlaşmaya dayalı çözüm üretmesine imkân tanınırken çocuğun üstün yararının mahkeme denetimiyle korunabileceğini göstermektedir. Bu yönde bkz. Schlünder (n 144) § 156 Rn. 8-9; Musielak/Borth/Frank/Frank (n 144) § 156 Rn. 8-10.

Velayet ve çocukla kişisel ilişki kurulması gibi çocuğun üstün yararının re'sen gözetildiği uyuşmazlıklarda re'sen araştırma ilkesi uygulanmaktadır[188]. Bu özellik, çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda varılan anlaşmaların da salt şeklî bir denetime tâbi tutulmasının yeterli olmayacağını düşündürmektedir. Ebeveynlerin çocuğa ilişkin yetkilerini onun üstün yararı doğrultusunda kullanmakla yükümlü olmaları ve hâkimin çocuğun menfaatini re'sen gözetme görevi birlikte değerlendirildiğinde, hâkimin anlaşmanın çocuğun üstün yararına uygunluğunu esastan incelemesi gerektiği kabul edilmelidir.

Hâkimin anlaşmanın esasına ilişkin yapacağı denetim, kendi takdir yetkisini kullanarak yeni bir sonuca ulaşma şeklinde olmamalıdır. Denetimin merkezinde anlaşmanın çocuğun üstün yararına uygunluğu bulunmalıdır[189]. Çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, sağlık ve eğitim durumu, ebeveynleriyle ilişkileri ve yaşam koşulları değerlendirmede dikkate alınmalıdır. Maddî hukukun emredici sınırları ve çocuğun üstün yararı gözetilmek kaydıyla taraflar ebeveynlikten doğan görev ve yetkilerin somut kullanım ve yerine getirilme biçimi üzerinde anlaşabilmelidir. Zira hak ve yükümlülüklerin kaynağı maddî hukuktur ancak taraflar somut olarak bu yükümlülüğün nasıl yerine getirileceği hususunda anlaşabilirler[190].

Anlaşmanın uygulanabilir olması da denetimin bir parçasıdır. Özellikle kişisel ilişki veya çocuğun yaşam düzenine ilişkin hükümler, yeni uyuşmazlıklara yol açmayacak ölçüde açık olmalıdır. Çocuk bakımından önem taşıyan konuların yeterli açıklıkta düzenlenmiş olması ve oluşturulan çözümün aile yaşamının gerçek koşulları içerisinde uygulanabilir bulunması gereklidir.

Hâkim ayrıca çocuğun görüşünü açıklama imkânının sağlanıp sağlanmadığını ve bu görüşe yaşı ve olgunluğu ölçüsünde ağırlık verilip verilmediğini değerlendirebilmelidir. Bunun için çocuğun her durumda mahkeme tarafından

---

188 Yargıtay bir kararında doğrudan "*Velayet kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesi geçerlidir"* ifadesini kullanmıştır. Karar için bkz. 2. YHD, E. 2016/17073, K. 2018/6023, 03.05.2018 (LegalBank, 25.08.2026). Güray Erdönmez/Nur Bolayır, *Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku,* C II (16. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2025) 1238-1239; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku* (Yetkin Yayınları 2024) 147. Çocuğa ilişkin koruma tedbirlerine ilişkin yargılamada re'sen harekete geçme ilkesinin uygulandığına ilişkin bkz. Peksöz (n 35) 651-652. Ayrıca bkz. Tuncer Kazancı (n 17) 74-76; Bolayır ve Şentürk (n 17) 89-90.

189 Acar Ünal (n 134) 301.

190 Yargıtay kararına konu olan olayda, ebeveynler anlaşmalı boşanma protokolünde çocuk için aylık 500 TL iştirak nafakası kararlaştırmışlar ve düzenleme hâkim tarafından onaylanmıştır. Sonradan baba nafakanın azaltılmasını istemiştir. Yargıtay, TMK m. 182/2 ve 328/1 çerçevesinde ebeveynin çocuğun bakım ve eğitim giderlerine katılma yükümlülüğünü vurguluyor ve sözleşmeyle kararlaştırılıp hâkim tarafından onaylanan nafakanın, koşullarda gerekli değişiklik olmaksızın kolayca azaltılamayacağını belirtiyor. Bkz. 3. YHD, E. 2015/16767, K. 2016/2660, 25.02.2016 (LegalBank, 25.08.2026).

yeniden dinlenmesi gerekli değildir[191]. Uzman aracılığıyla usûlüne uygun şekilde alınmış görüşten yararlanılması mümkündür[192].

Hâkim, anlaşmanın tarafların serbest iradesine dayanıp dayanmadığını değerlendirmelidir[193]. Bu konuda uzmanların yaptığı değerlendirme ve görüşler dikkatle incelenmelidir. Taraf iradesinin sakatlanmış olması, ciddi bir güvenlik riskinin bulunması ya da ulaşılan anlaşmanın uygulanamayacak ölçüde belirsiz olması hâlinde ise onay talebi reddedilmelidir.

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda yargısal denetim, uzlaşmanın kamusal yönünün temel güvencesini oluşturmaktadır. Ebeveynlere çözüm oluşturma imkânı tanınması, çocuğun hak ve menfaatlerinin onların tasarrufuna bırakıldığı anlamına gelmemelidir[194]. Mahkemenin görevi, taraf iradesinin serbestliğini, çocuğun katılımını, üstün yararı, uygulanabilirliği ve güvenliği denetleyerek kabul edilebilir bir uzlaşmaya hukukî etki kazandırmaktır. Böylece taraf iradesi korunurken, çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların kamu düzeniyle bağlantısından kaynaklanan devletin koruma yükümlülüğü de sürdürülmüş olur.

E. Şiddet ve İstismar Vakalarında Uzlaşmanın Sınırları

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşma temelli yöntemlerin uygulanabilmesi, tarafların güvenli bir ortamda ve serbest iradeleriyle müzakere edebilmelerine bağlıdır. Güncel aile içi şiddet veya ciddi bir güvenlik riskinin bulunduğu durumlarda güvenli ve serbest müzakere koşullarının gerçekleştiğinden söz edilemez. Nitekim Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıkları arabuluculuğa elverişli görmemektedir. 6284 sayılı Kanun bakımından şiddet de yalnız fiziksel saldırıyla sınırlı olmayıp fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik zarar doğuran davranışlar, tehdit, baskı ve özgürlüğün keyfî engellenmesini de kapsamaktadır.

Şiddet ve kontrol davranışları her zaman dava dosyasına veya resmî kayıtlara yansımayabileceğinden, süreç başlamadan önce ayrıca bir uzlaşmaya elverişlilik ve risk değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu değerlendirmenin amacı, somut olayda tarafların güvenli ve özgür bir müzakere yürütebileceklerini ve sürecin çocuk bakımından

---

191 Benzer yönde bir Yargıtay kararında *"....alıntı yapılan sözleşme hükümlerine göre çocuğun "doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla", çocuk için elverişli durumlarda ve onun idrakine uygun bir usulde dinlenilmesi öngörülmüştür. Diğer bir anlatımla, özel bir engel bulunmadıkça, ayırt etme gücüne sahip çocuk, hâkim tarafından duruşmaya çağırılarak bizzat dinlenebileceği gibi bizzat mahkemeye getirtilmeden diğer şahıs ve kurumlar vasıtasıyla da çocuğun fikrinin alınması sağlanabilir"* denilmiştir. Bkz. YHGK, E. 2018/1072, K. 2019/185, 21.02.2019 (LegalBank, 25.08.2026).

192 Bu hususa ilişkin bkz. Bahadır (n 17) 238.

193 Şimşek (n 140) 69.

194 Tarafların çözümün oluşturulmasına katılması ile sonucun yargısal denetime tâbi tutulması birbirini dışlayan mekanizmalar değildir. Bu yönde bkz. Çelik (n 147) 84-86.

zarar riski oluşturmadığını belirlemektir[195]. Uzlaşma, tarafın önerilen çözümü bir yaptırım veya misilleme korkusu olmadan kabul ya da reddedebilmesini gerektirir[196]. Değerlendirme taraflarla ayrı ve gizli görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmelidir. Aile içi şiddet geçmişi, devam eden tehditler, çocuğa yönelik zarar veya istismar riski, tarafların birbirlerinden duydukları korku, ekonomik bağımlılık, psikolojik baskı, mevcut koruma kararları ve tarafların özgürce karar verme kapasitesini etkileyebilecek diğer koşullar dikkate alınmalıdır. Özellikle güç dengesizliği ve aile içi şiddetin bulunduğu hâllerde uzlaşmaya yönlendirmenin tarafın güvenliği ve serbest iradesi bakımından sakınca yaratabileceği kabul edilmektedir[197].

Süreç başladıktan sonra belirli periyotlarla şiddet ve istismar konusunda risk değerlendirilmesi yenilenmelidir[198]. İlk görüşmede ortaya çıkmayan baskı veya tehditlerin müzakere sırasında anlaşılması mümkün olduğundan, yeniden değerlendirme yapılmalıdır[199]. Süreç sırasında yeni bir risk ortaya çıkması veya taraflardan birinin özgürce müzakere edemediğinin anlaşılması hâlinde uzlaşma derhâl sona erdirilmelidir[200]. Tarafların bir gerekçe göstermek zorunda kalmadan süreçten ayrılma hakkı bulunmalı ve bu tercih daha sonra kendileri aleyhine değerlendirilmemelidir.

Şiddet, istismar ya da iradeyi etkileyen durumların nitelendirilmesi taraflara bırakılmamalı; bu durumlar uzmanlar tarafından incelenmelidir[201]. Zira mağdur taraf, kendi tercih ettiği için değil daha fazla şiddete uğramamak, ekonomik desteği kaybetmemek veya çocuğuna zarar verilmesini önlemek amacıyla uzlaşmayı kabul edebilir[202]. Özellikle çocuğa yönelik şiddet veya istismar iddialarında çocuğun güvenliği ebeveynlerin uzlaşma isteğinin önünde tutulmalıdır[203]. Ebeveynlerin kişisel ilişkinin devamı konusunda anlaşmaları, mevcut riskleri ortadan kaldırmaz. Böyle durumlarda öncelikle yetkili makamlar tarafından koruma ihtiyacı değerlendirilerek gerekli tedbirler alınmalı; uzlaşma süreci bu tedbirlerin alınmasını geciktirmemelidir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda

---

195 Şiddet ve istismar vakıalarında uzlaşmaya elverişlilik değerlendirilirken bunların serbest müzakere imkânı üzerindeki etkisinin de dikkate alınması gerektiğine ilişkin bkz. Şimşek (n 140) 71-73.

196 Benzer yönde bkz. Özbek (n 141) 89.

197 Elrod ve Dale (n 145) 408.

198 Bu noktada Avustralya modeline ilişkin bkz. yukarıda II.C.2.

199 Acar Ünal (n 134) 290-291.

200 Özbek (n 141) 89; Çelik (n 147) 88; Levent Börü, 'Kadına Karşı Şiddette Arabuluculuk Kurumuna İlişkin Bazı Değerlendirmeler' (2017) Özel Sayı Türkiye Barolar Birliği Dergisi 173, 190; Şamil Demir, 'Arabuluculuk ile Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi' (2014) 2 Ankara Barosu Dergisi 213, 221.

201 Dağlıoğlu (n 26) 581 dn.86.

202 Şiddetin uzlaşmaya elverişlilik üzerindeki etkisi; bu olgunun tarafların güvenliği, serbest iradesi ve eşit koşullarda müzakere edebilme imkânı üzerindeki etkisiyle birlikte değerlendirilmelidir. Buna ilişkin bkz. Demir (n 200) 219.

203 Börü (n 200) 189-190.

koruyucu, adlî ve sosyal hizmet mekanizmalarına öncelik verilmelidir[204]. Buna karşılık geçmişte şiddet olgusunun bulunmasına rağmen güncel bir güvenlik riskinin bulunmadığının bağımsız uzman değerlendirmesiyle tespit edildiği istisnaî durumların ayrıca düzenlenip düzenlenmeyeceği değerlendirilebilir[205].

SONUÇ

Çocuğa ilişkin uyuşmazlıklar çözümün çocuğu doğrudan etkilemesi nedeniyle diğer özel hukuk uyuşmazlıklarından ayrılmaktadır. Zira devletin çocuğun üstün yararını koruma yükümlülüğü söz konusudur. Bu sebeple taraflar çocuklar üzerindeki hak ve yükümlülüklerini kullanma noktasında serbest değildir. Diğer taraftan çocuğun haklarının ve üstün yararının korunması gerekliliği, ebeveynlerin çözümün oluşturulmasına katılmasını bütünüyle dışlamamaktadır.

Karşılaştırmalı olarak incelenen hukuk sistemleri çocuğa ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşmanın mümkün olduğunu göstermektedir. İsviçre hukukunda uzlaşmanın mahkeme ve çocuk koruma makamlarının gözetimiyle bağlantılı biçimde teşvik edilmesi; Japon hukukunda aile mahkemesi bünyesindeki uzmanların uzlaştırma sürecine aktif biçimde katılması; Avustralya hukukunda dava öncesi uyuşmazlık çözümünün, elverişlilik ve risk değerlendirmesiyle birlikte yapılandırılması dikkat çekmektedir. Bu sistemlerin ortak noktası, uzlaşmanın yalnızca ebeveynlerin iradelerine bırakılmaması ve çocuğun korunmasını sağlayacak güvencelerle çevrelenmesidir.

Türk hukukunda çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların özelliklerini dikkate alan, mahkemeyle bağlantılı ve uzmanlık temelli özel bir uzlaşma modeline ihtiyaç bulunmaktadır. Böyle bir modelde amaç, uyuşmazlığın her hâlükârda anlaşmayla sona erdirilmesi olmamalıdır. Uzlaşmaya elverişli hâllerde ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarını esas alan, uygulanabilir ve sürdürülebilir bir düzenleme üzerinde anlaşmaları hedeflenmelidir. Çocuğun üstün yararı ise sürecin bütün aşamalarında gözetilmesi gereken birincil ölçüt olmalıdır.

Uzmanlar sürecin farklı aşamalarında uzlaşmanın kolaylaştırılması, uyuşmazlığın uzlaşmaya elverişliliği ile risklerin değerlendirilmesi, çocuğun görüşünün alınması ve çocuğun üstün yararının belirlenmesi gibi farklı işlevler üstlenmelidir. Bu işlevlerin gerektirdiği uzmanlık ve yöntemlerin farklı olması nedeniyle, görevlerin ve görevlilerin ayrıştırılması gerekir.

Çocuk odaklı uzlaşma modelinde bir diğer unsur, çocuğun sürece etkili biçimde katılımıdır. Çocuğun kendisini etkileyen konularda görüşünü açıklayabilmesi ve bu görüşe somut duruma göre ağırlık verilmesi gerekmektedir. Çocuk yaşına ve

---

[204] Benzer yönde görüş için bkz. Tanrıver (n 132) 114. Uzlaşmaya elverişlilik değerlendirmesinin güç dengesizliklerinin tarama ve risk değerlendirmesi yoluyla belirlenmesi ve giderilemeyen bir dengesizlik hâlinde sürecin sona erdirilmesine ilişkin bkz. Şimşek (n 140) 72-73.

[205] Gerekli hallerde özel güvenceler oluşturulması gerektiğine ilişkin bkz. Börü (n 200) 191.

gelişim düzeyine uygun biçimde bilgilendirilmeli, güvenli bir ortamda görüşünü ifade edebilmeli ve bu görüş çözümün oluşturulmasında dikkate alınmalıdır.

Ebeveynler tarafından oluşturulan uzlaşmanın hukukî sonuç doğurması yargısal denetime bağlı tutulmalıdır. Çocuğa ilişkin uyuşmazlıkların kamusal yönü ve hâkimin çocuğun üstün yararını re'sen gözetme yükümlülüğü denetimi gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte yargısal denetim, hâkimin tarafların yerine geçerek yeni bir düzenleme oluşturması şeklinde anlaşılmamalıdır. Denetim taraf iradesinin özgür biçimde oluşması, çocuğun katılımının sağlanması, anlaşmanın çocuğun üstün yararına uygunluğu ve uygulanabilirliği üzerinde yoğunlaşmalıdır. Böylelikle ebeveynlerin çözümü oluşturması ile devletin çocuğu koruma yükümlülüğü arasında bir denge kurulmalıdır.

Özellikle şiddet, istismar, güç dengesizliği veya taraflardan birinin serbest iradesini zedeleyen durumların bulunduğu hâllerde öncelik, uyuşmazlığın uzlaşmayla sona erdirilmesi değil, çocuğun ve mağdur ebeveynin güvenliğinin sağlanması olmalıdır. Bu nedenle elverişlilik ve risk değerlendirmesi, süreç boyunca tekrarlanan dinamik bir biçimde tasarlanmalıdır.

Türk hukukunda çocuğa ilişkin uyuşmazlıklar bakımından ihtiyaç duyulan yapı, erken aşamada erişilebilen ve mahkemeyle bağlantılı bir uzlaşma sürecini, işlevlerine göre farklılaşmış uzman desteğini, çocuğun etkili katılımını, elverişlilik ve risk değerlendirmesini ve uzlaşmanın yargısal denetimini bir araya getirmelidir. Böyle bir modelde ebeveynlerin çözümün oluşturulmasına katılması ile çocuğun korunmasına yönelik devletin yükümlülüğü birbirini tamamlayan unsurlar hâline gelir. Bu yaklaşım, bir yandan tarafların sürdürülebilir çözümler geliştirmesine imkân verirken, diğer yandan çocuğun haklarının ebeveynlerin iradesine terk edilmesini önleyerek uzlaşmayı çocuk odaklı bir çözüm mekanizması hâline getirebilir.

KAYNAKLAR

Acar Ünal Ö, 'Benimle Boşanır Mısın?!: Boşanmanın Hukuki Sonuçları Bakımından Arabuluculuğun Uygulanabilirliği', A Yeşilırmak, Y Bozkurt Gümrükçüoğlu, GA Yakacak ve ÖF Kafalı (ed), *Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı* (İbn Haldun Üniversitesi Yayınları 2021) 285.

Akkaya T, 'Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hâkimin Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı' (2014) 4 Ankara Barosu Dergisi 23.

Aksoy Dursun S, 'Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar', A Makaracı Başak, S Öktem Çevik ve GS Tek (ed), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* (1. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 183.

Archard D, 'Children and Consent: Best Interests, Parents, and a Child's Views' in L Forsberg, I Black and A Skelton (eds), *Consenting Children: Autonomy, Responsibility, Well-Being* (Liverpool University Press 2025).

Arslan R, Yılmaz E, Taşpınar Ayvaz S ve Hanağası E, *Medenî Usul Hukuku* (Güncellenmiş 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2025).

Atalı M ve Dırenisa E, *Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku,* Cilt IV (16. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2025).

Atalı M, Ermenek İ ve Erdoğan E, *Medenî Usûl Hukuku* (Yetkin Yayınları 2024).

Bahadır Z, 'BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medenî Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı' (2023) 70 Adalet Dergisi 213.

Baydemir C and Kocayörük E, 'Evaluation of Family Relations in Custody Cases: Adapting The Structured Assessment Form for Children to Turkish Culture' (2023) 7(3) International Journal of Innovative Approaches in Education 114.

Biderbost Y, Arnet R, Breitschmid P ve Jungo A (ed), *Personen- und Familienrecht Art. 1–456 ZGB – Partnerschaftsgesetz, CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht* (4. Bası, Schulthess Juristische Medien AG 2023).

Birinci Uzun T, 'Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli' (2016) 6(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 135.

Bolayır N ve Şentürk E, 'Aile Hukukuna İlişkin Yargılamalarda Çocuğun Katılım Hakkı' (2026) 232 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31.

Börü L, 'Kadına Karşı Şiddette Arabuluculuk Kurumuna İlişkin Bazı Değerlendirmeler' (2017) Özel Sayı Türkiye Barolar Birliği Dergisi 173.

Bryant TL, 'Family Models, Family Dispute Resolution and Family Law in Japan' (1995) 14(1) UCLA Pacific Basin Law Journal 1.

Burri M, Sutter-Somm T, Lötscher C, Leuenberger C ve Seiler B (ed), *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)* (4. Bası, Schulthess 2025).

Ceylan E, 'Türk Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk' (2018) 16(190) Legal Hukuk Dergisi 4561.

Çelik MB, 'Türk Aile Hukuku'nda Arabuluculuğa Elverişlilik' (2025) 17(1) Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi 64.

Dağlıoğlu D, 'Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk' (2020) 2(2) ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 551.

Demir Ş, 'Arabuluculuk ile Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi' (2014) 2 Ankara Barosu Dergisi 213.

Demircioğlu HR, '6325 Sayılı Kanun'un Türk Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Uygulanabilirliği', E Erdoğan (ed), *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu* (Pozitif Matbaacılık 2019) 53.

Dırenisa E, 'İsviçre Medenî Usûl Hukukundaki Zorunlu Uzlaştırma Kurumuna Genel Bir Bakış' (2021) 3(2) Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 51.

Dural M, Öğüz T ve Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Cilt III: Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi 2013).

Eekelaar J, 'The Emergence of Children's Rights' (1986) 6(2) Oxford Journal of Legal Studies 161.

Egli U ve Mrose O, Brunner A, Schwander I ve Vischer M (ed), *Schweizerische Zivilprozessordnung ZPO: Kommentar* (3. Bası, Dike Verlag 2025).

Elrod LD ve Dale MD, 'Paradigm Shifts and Pendulum Swings in Child Custody: The Interests of Children in the Balance' (2008) 42 Family Law Quarterly 381.

Ercan İ, 'Aile Mahkemesinde Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümlenmesi', *Prof Dr Yavuz Alangoya İçin Armağan* (Alkım Yayınevi 2007) 63.

Erdönmez G ve Bolayır N, *Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, Cilt II (16. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2025).

Fassbind P, Kren Kostkiewicz J, Wolf S, Amstutz M ve Fankhauser R (ed), *ZGB Kommentar: Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (4. Bası, Orell Füssli 2021).

Fleischer T, Gehri MA, Jent-Sørensen I ve Sarbach M (ed), *ZPO Kommentar: Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung* (3. Bası, Orell Füssli 2023).

Gasser D, Rickli B ve Josi C, *Schweizerische Zivilprozessordnung: Kurzkommentar* (3. Bası, Dike Verlag 2025).

Grassinger G E, 'Çocuğun Menfaati Gereği Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar', İ Engin (ed), *Prof Dr Rona Serozan'a Armağan,* Cilt I (On İki Levha Yayıncılık 2010) 823.

Hollingsworth K, 'Theorising Children's Rights in Youth Justice: The Significance of Autonomy and Foundational Rights' (2013) 76(6) The Modern Law Review 1046.

Honegger J, Sutter-Somm T, Lötscher C, Leuenberger C ve Seiler B (ed), *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO): Art. 1–218 ZPO* (4. Bası, Schulthess 2025).

Huntington C ve Scott ES, 'The New Restatement of Children and the Law' (2020) 54(1–2) Family Law Quarterly 91.

İmamoğlu SH, 'Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması' (2005) 54(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 183.

Kelly JB ve Emery RE, 'Children's Adjustment Following Divorce: Risk and Resilience Perspectives' (2003) 52 Family Relations 352.

Kelly JB, 'The Best Interests of the Child: A Concept in Search of Meaning' (1997) 35(4) Family and Conciliation Courts Review 377.

Kelly JB, 'The Determination of Child Custody' (1994) 4 The Future of Children 121.

Lundy L, '"Voice" Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child' (2007) 33(6) British Educational Research Journal 927.

Maranta L, *ZGB Kommentar: Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, Art 314 (4.aktualisierte Aufl, Orell Füssli 2021).

Mazlum İ, 'Alman Hukuku'nda Aile Arabuluculuğu' (2020) 5(1-2) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2359.

Minamikata S, 'Resolution of Disputes over Parental Rights and Duties in a Marital Dissolution Case in Japan: A Nonlitigious Approach in 'Chotei' (Family Court Mediation)' (2005) 39(2) Family Law Quarterly 489.

Mnookin RH, 'Child-Custody Adjudication: Judicial Functions in the Face of Indeterminacy' (1975) 39 Law and Contemporary Problems 226.

Moloney L, 'From Helping Court to Community-Based Services: The 30-Year Evolution of Australia's Family Relationship Centres' (2013) 51(2) Family Court Review 214.

Möhler C, Gehri MA, Jent-Sørensen I ve Sarbach M (ed), *ZPO Kommentar: Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung* (3.Bası, Orell Füssli 2023).

Murayama M, 'The Origins and Development of Family Conciliation in Japan: A Political Aspect' (2010) 32(2) Journal of Social Welfare & Family Law 143.

Musielak H-J, Borth H ve Frank M, *Familiengerichtliches Verfahren: 1. und 2. Buch,* Kommentar (8. Aufl., Verlag Franz Vahlen, München 2026).

Ogawa T, 'The Japanese Family Court and Family Court Mediation System' (1995) 18(1) Hiroshima University of Economics Research Papers 79.

Ojelabi LA ve Gutman J, 'Family Dispute Resolution and Access to Justice in Australia' (2020) 16(2) International Journal of Law in Context 197.

Oktay Özdemir S, 'Boşanma Davalarında Çocuklara İlişkin Kararlar Bakımından Çocuğun Dinlenilme Hakkı', *Prof Dr Hüseyin Hatemi'ye Armağan*, Cilt II (Vedat Kitapçılık 2009) 1219.

Özbek M, 'Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Aile Arabuluculuğu" Konulu Tavsiye Kararı' (2005) 7(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 71.

Özmumcu S, *Uzak Doğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış* (2. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2012).

Öztan B, *Aile Hukuku* (5. Bası, Turhan Kitabevi 2004).

Parkinson P, *Family Law and the Indissolubility of Parenthood* (Cambridge University Press 2011).

Peksöz V, 'Çocuk Koruma Tedbirlerinin Medenî Usûl Hukuku Bakımından İncelenmesi', E Erdoğan, B Vural Çelenk ve Ö Özyüksel (ed), *Türk Hukukunda Çocuk* (Yetkin Yayınları 2022) 633.

Peter JT, Aebi-Müller RE ve Müller C (ed), *Schweizerische Zivilprozessordnung (Art. 1–352 ZPO sowie Art. 400–408 ZPO)* (2. Bası, Stämpfli 2026).

Pobjoy JM, 'The Best Interests of the Child Principle as an Independent Source of International Protection' (2015) 64(2) The International and Comparative Law Quarterly 327.

Schindeler E, 'Unanswered Questions—Family Dispute Resolution in the Shadow of the Law' (2022) 44(1) Journal of Social Welfare and Family Law 84.

Schlünder M, in Hahne/Schlögel/Schlünder (Hrsg), *BeckOK FamFG* (59. Edition, Stand: 01.09.2026).

Serdar İ, 'Kişisel İlişki Kurma Hakkı' (2007) 9 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı 739.

Serozan R, *Çocuk Hukuku* (Genişletilmiş 2. Bası, Vedat Kitapçılık 2005).

Seymour J, 'Parens Patriae and Wardship Powers: Their Nature and Origins' (1994) 14 *Oxford Journal of Legal Studies* 159.

Sixsmith A ve Blakey R, 'Family Mediation and Domestic Abuse: Lessons from Australia' (2025) 47(2–3) Journal of Social Welfare and Family Law 213.

Spycher A, Aebi-Müller RE ve Müller C (ed), *Schweizerische Zivilprozessordnung (Art. 1–352 ZPO sowie Art. 400–408 ZPO)* (2. Bası, Stämpfli 2026).

Supreme Court of Japan, Guide to the Family Court of Japan 2023 (2023) https://www.courts.go.jp/english/vc-files/courts-en/Material/Guide_to_the_Family_Court_of_Japan_2023.pdf

Sutter-Somm T ve Seiler B, *Handkommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung: Art. 1–408 ZPO* (1. Bası, Schulthess 2021).

Şimşek E, 'Aile Hukuku'na İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümü İçin Düzenlenmesi Gereken, Ayrı Bir Arabuluculuk Kanunu ile İlgili Değerlendirme', E Erdoğan (ed),

Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu (Pozitif Matbaacılık 2019) 57.

Tanrıver S, 'Aile Mahkemesi Hâkimlerinin Sulhe Teşvik Ödevi', F Kaya, N Özdemir ve G Uygur (ed), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* (Savaş Yayınevi 2014) 111.

Tanrıver S, 'Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış', *Makalelerim (2006)* (1. Bası, Asil Yayıncılık 2007) 59.

Tek GS ve Turan SG, 'Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu ve Hukuki Değerlendirmesi', A Makaracı Başak, S Öktem Çevik ve GS Tek (ed), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* (1. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 221.

Tuğ Levent G, *Türk Medeni Hukukunda Çocuğun Katılım Hakkı* (1. Bası, Yetkin Yayınları 2023).

Tuncer Kazancı İ, 'Hukukî Dinlenilme Hakkı ve Çocuğun Katılma Hakkı Bağlamında Yargılamada Çocuğun Dinlenilmesi' (2023) 9(1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 57.

Tuncer Kazancı İ, 'Hukukumuzda Dava Şartı Arabuluculuğun Uygulama Alanının Genişlemesi: Arabulucunun Rolü ve Zorunluluk Çerçevesinde İsviçre Hukuku ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2026) 30(2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 809.

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 12 (2009): The Right of the Child to Be Heard*, CRC/C/GC/12 (20 July 2009).

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 14 (2013) on the Right of the Child to Have His or Her Best Interests Taken as a Primary Consideration* CRC/C/GC/14 (29 May 2013).

Uyumaz A ve Erdoğan K, 'Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları' (2015) 17(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 119.

Yakupoğlu D, 'Velayetin Sınırı Olarak Çocuğun Katılım Hakkı', E Erdoğan, B Vural Çelenk ve Ö Özyüksel (ed), *Türk Hukukunda Çocuk* (Yetkin Yayınları 2022) 253.